

"Ainahan tulee myös kritiikkiä, kun uudistetaan"

Korkeakoulureformin mediaesitykset diskursiivisena käytäntönä

Helsingin yliopisto
Kasvatustieteiden maisteriohjelma
Yleinen ja aikuiskasvatustiede
Pro gradu -tutkielma 30op
Kasvatustiede
Kesäkuu 2020
Emma Perilä

Ohjaaja: Kristiina Brunila

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Kasvatustieteellinen tiedekunta, Kasvatustieteiden maisteriohjelma		
Tekijä - Författare - Author Emma Perilä		
Työn nimi - Arbetets titel ”Ainahan tulee myös kritiikkiä, kun uudistetaan” -Korkeakoulureformin mediaesitykset diskursiivisena käytäntönä		
Title “There will always be some criticism when reforming” – The higher education reform news as a discursive practice		
Oppiaine - Läroämne - Subject Yleinen ja aikuiskasvatustiede		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu -tutkielma / Kristiina Brunila	Aika - Datum - Month and year Kesäkuu 2020	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 57 s + 4 liites.
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p>Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia Sipilän hallituksen (2015-2019) toteuttaman korkeakoulureformin mediaesityksiä, ja niiden kiinnittymistä laajemmin käynnissä oleviin koulutuspoliittisiin muutoksiin. Teoriaosiossani avaan koulutuspolitiikan kehityssuuntia ja niiden kiinnittymistä työllistettävyyteen ja uusliberalismin eetokseen. Tutkimukset ovat osoittaneet suomalaisen koulutuspolitiikan saaneen vaikutteita kilpailukykyvaltion toimintatavoista ja painottavan yhä vahvemmin yksilökeskeistä, arviointiin ja numeroihin pohjautuvaa toimintaa. Tutkimuksessani pyrin vastaamaan kahteen tutkimuskysymykseeni: Millaisia argumentteja korkeakoulureformin edistämiseksi ja vastustamiseksi mediassa esitetään? Millaisia mahdollisia paradoksaalisuuksia korkeakoulureformin mediaesityksiin liittyy?</p> <p>Tutkimukseni aineistona oli 53 Helsingin Sanomien ja YLEn korkeakoulureformia koskevaa uutista vuosilta 2015-2019. Lähestyin korkeakoulureformin mediaesityksiä tutkimuksessani Foucault'n diskursiivisena käytäntönä, ja tavoitteenani oli selvittää mitä mediaesitysten luoman diskurssin puitteissa on mahdollista sanoa tai tehdä, ja millaisen diskursiivisen käytännön mediaesitykset muodostavat. Pohdin myös, millaisia subjektipositioita nuorille reformin myötä mediassa annettiin.</p> <p>Analyysini osoitti kilpailukykydiskurssin vakiintuneen koulutuspuheessa mediassa. Yliopistojen autonomian katsottiin reformin myötä olevan uhattuna hallinnon ohjaillen korkeakoulujen rahoitusta. Nuoret kertoivat mediassa lisääntyneestä pahoinvoinnistaan itsevastuullisuuden kasvamisen myötä. Koulutus näyttäytyi toisaalta omiin valintoihin pohjaavana mahdollisuuksien kenttänä, toisaalta nuoria ohjailtiin vahvasti tietynlaiseen muottiin. Median luoma kuluttajakansalaisen ideaalisubjektin katsottiin olevan tehokas, vastuullinen, itseohjautuva, nuori lukilaispoika. Kouluttautumisen katsottiin olevan nuoren velvollisuus, johon tulisi pyrkiä oman arvonsa maksimoimiseksi. Median luoma diskursiivinen käytäntö painotti yksilön vapauksia ja oikeuksia, kuitenkin vahvasti ohjaillen yksilöiden toimintaa kohti 'oikeana' pidettyä polkua. Tutkimustulokset ovat linjassa aiemman koulutuksen markkinoitumista ja itsevastuullisuutta korostavan kirjallisuuden kanssa.</p>		
Avainsanat - Nyckelord uusliberalismi, työllistettävyyden, hallinta, korkeakoulureformi, mediatutkimus		
Keywords neoliberalism, employability, governance, higher education reform, media studies		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Educational Sciences		
Tekijä - Författare - Author Emma Perilä		
Työn nimi - Arbetets titel ”Ainahan tulee myös kritiikkiä, kun uudistetaan” -Korkeakoulureformin mediaesitykset diskursiivisena käytäntönä		
Title “There will always be some criticism when reforming” – The higher education reform news as a discursive practice		
Oppiaine - Läroämne - Subject General and adult education		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master's Thesis / Kristiina Brunila	Aika - Datum - Month and year June 2020	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 57 pp. + 4 appendices
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p>This study will focus on news about the higher education reform that was conducted by Sipilä's government (2015-2019), and their relations to the changes and reforms of educational politics. In theory part, I will discuss about the trends of educational politics and their relations to employability and neoliberalism. Studies have shown that Finnish education politics has adopted policy of competitiveness, heading towards individualistic, evaluative and number-based policy. In my study I will answer two research question: What kind of arguments are represented for enhancing and objecting the higher education reform in media? Are there any paradoxes standing out in the higher education reform news?</p> <p>My study consisted of 53 the higher education reform news from Helsingin Sanomat and YLE, published between 2015-2019. I approached the news with a discursive practice, following Foucault's ideology of power, seeing discourses as practices rather than speech. My aim was to point out what was possible to say or do in the created media discourse and find out what kind of discursive practice the news created. This study was also discussing the different subject positions given to the youth by the media in regard to this reform.</p> <p>Analysis showed that competitiveness was established as a natural part of educational politics in media. The universities autonomy was seen as threatened when the government controls the universities with funding. The youth talked about their increased mental health problems while the individualistic responsibility increased. Education was described as free-will - based path with countless opportunities, but on the other hand people were governed to the same path. Media seemed to create the picture of the ideal consumer citizen: efficient, responsible, self-governed, young high school boy. Education was seen as a responsibility that youth should aim towards in order to maximise their own value. Media's discursive practice emphasized the freedom and rights, still governing the youth to the path that was seen as 'the right choice'. The results are in line with the previous research on marketized education and individualistic responsibility.</p>		
Avainsanat - Nyckelord uusliberalismi, työllistettävyyys, hallinta, korkeakoulureformi, mediatutkimus		
Keywords neoliberalism, employability, higher education reform, media studies		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsinki University Library – Helda / E-thesis (theses)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Sisällys

1	JOHDANTO.....	1
2	SIPILÄN HALLITUKSEN KORKEAKOULUREFORMI	3
3	KOHTI YKSILÖKESKEISTÄ POLITIIKKAA	7
	3.1 Siirtymä hyvinvointivaltiosta kilpailukykyvaltioon	7
	3.2 Tavoitteena työllistettävyys	11
	3.3 Kuluttajakansalaisen ideaalisubjekti.....	16
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	19
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	20
	5.1 Aineiston tuottaminen	20
	5.2 Korkeakoulureformin mediaesitykset diskursiivisena käytäntönä	21
	5.3 Uutiset aineistona	24
	5.4 Diskurssianalyttinen lukutapa.....	26
6	MEDIAESITYKSET PARADOKSAALISUUKSIEN ILMENTYMINÄ	28
	6.1 Ohjailun ja vapauden paradoksaalisuus.....	28
	6.2 Yksilön valintojen ja yhteiskunnan odotusten paradoksaalisuus.....	35
	6.3 Sukupuolikeskustelun paradoksaalisuus.....	40
7	KOULUTUSTA TYÖELÄMÄN EHDOILLA?	45
8	TUTKIMUSPROSESSIN JA TULEVAISUUDEN TARKASTELUA	50
	8.1 Minä tutkijana	50
	8.2 Katse tulevaan.....	52
	LÄHTEET	54
	LIITE 1	1

1 Johdanto

Suomen koulutuspolitiikkaa on ravisteltu viime vuosina rankalla otteella ja mukaan on tullut yhä enemmän käyttäytymisen ohjaamista ja koulutuksen taloudellistumista. Vuosina 2015-2019 Juha Sipilän hallitus toimeenpani korkeakoulutukseen kohdistuvia uudistuksia tarkoituksenaan nopeuttaa nuorten pääsyä koulutuksen pariin ja tuoda korkeakouluihin enemmän työelämään valmistavia tutkintoja. Opetusministeri Sanni Grahn-Laasonen kirjoitti Talouspolitiikka-kirjoitussarjassa (25.4.2018) jatkuvan oppimisen reformista. Työelämä muuttuu ja koulutuksen tulee tarjota valmiudet pärjätä globalisoituneessa työelämässä. Grahn-Laasonen mukaan vastuu itsensä kehittämisestä on yksilöllä. Koulutuksen kapitalisoitumisesta kertoo myös se, miten koulutuksesta puhuttaessa mukaan otetaan tulostavoitteita (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2017; Brunila, 2019, 359) ja koulutusta yksityistetään kolmansille sektoreille ja yrityksille. Näkyvin esimerkki uudeltaisesta koulutuksesta lienee koodikoulu Hive, jota pyörittää kolmas sektori ja oppiminen tapahtuu vertaisoppimisen avulla ilman opettajia (<https://www.hive.fi/en/>).

Reformi tapahtui nopeasti ja jokseenkin vähin äänin, mutta siihen on sen jälkeen reagoitu mediassa säännöllisin väliajoin. Julkisessa keskustelussa reformin vastaanotto on ollut jokseenkin negatiivista. Etenkin koulutuksen pariin hakeutuvien päällimmäinen reaktio on ollut turhautuminen (Helsingin Sanomat, 22.7.2018). Juuri nämä hakijoiden kokemukset ovat herättäneet oman innostukseni tutkia korkeakoulureformia. Tein harjoitteluni ammattikorkeakoulun hakijapalveluissa, joissa törmäsin usein hakijoiden tietämättömyyteen uudistuksen aiheuttamista muutoksista. Erilaiset hakijakiintiöt aiheuttivat monille korkeakouluun pyrkiville päänvaivaa ja taustojen selvittäminen tuotti myös lisätyötä hakijapalveluille. Uudistukset otetaan käyttöön asteittain ja korkeakoulujen välillä on pientä eroa valintatavoissa. Helsingin Sanomat kommentoi pääkirjoituksessaan (24.7.2019) valintauudistuksen aikataulun ja viestinnän olleen epäonnistunutta ja lisänneen hakijoiden stressiä sen helpottumisen sijaan. Lisääntynyt epävarmuus näkyi korkeakoulussa, jossa työskentelin. Hakijat eivät ottaneet paikkaa vastaan ensikertalaisuuden menettämisen pelossa ja lähes kaikissa hakukohteissa ensikertalaisia paremmin pärjänneet ei-ensikertalaiset jäivät ilman opiskelupaikkaa.

Lähestyn korkeakoulureformia mediaesitysten kautta, sillä koen sen antavan tilaa monenlaisille näkemyksille. Tutkimusprosessin aikana huomasin kuitenkin median ottavan

kantaa uudistukseen. Asetelma tuo tutkimukseen hedelmällisen tulokulman, jossa media, koulutus ja markkinoituminen kietoutuvat toisiinsa luoden uudenlaisia käytäntöjä ja yksilön ohjauskeinoja.

Tämän tutkimuksen tarkoitus on selittää, millaisen toimintaa ja keskustelua ohjaavan käytännön korkeakoulureformin mediaesitykset luovat. Tuon esille mediassa esille nostettuja korkeakoulureformiin liittyviä paradoksaalisuuksia, joissa korostetaan yksilön autonomiaa ja lisääntyvää vastuuta samanaikaisesti kuitenkin lisäten ohjausta niin yksilökuin korkeakoulutasolla. Aion myös pohtia, millaisia ohjailukeinoja uusliberalistinen hallinta mahdollistaa, ja millaisia subjektipositioita se ohjailun kohteena oleville nuorille asettaa.

2 Sipilän hallituksen korkeakoulureformi

”Eihän tämä mitään suomalaisen yliopistomaailman kulta-aikaa ole ollut” (Tieteentekijöiden liitto, HS, 27.12.2018)

Suomalaista koulutusta ihannoidaan maailmalla ja Suomea pidettiin koulutuksen mallimaana. Paradoksaalisesti Sipilän hallitus kuitenkin tahtoi vuosina 2015-2019 uudistaa suomalaisen koulutusjärjestelmän ja nostaa siten Suomen osaamisen tasoa. Hallitus teki koulutuksen kehittämisestä hallituksen kärkihankkeen, jossa korostuivat muun muassa innovaatiot, asiakaslähtöisyys, digitalisaatio, tehokkuus, joustavuus ja elinkeinoelämä (Tervasmäki, Okkolin & Kauppinen. 2017, 232). Hallitusohjelmaan kirjattiin opintopolkujen joustavoittaminen koulutusasteiden välillä ja niiden sisällä, nopean valmistumisen tukeminen ja nopea siirtyminen työelämään (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2016). Koulutusta uudistettiin varhaiskasvatuksesta korkeakouluihin, mutta kiinnitän huomioni tässä luvussa hallituksen toimeenpanemiin korkeakoulutusta koskeviin uudistuksiin.

Koulutuksen ja kehittämissuunnitelman (KESU) lakkautumisen myötä heräsi kysymyksiä päätöksenteon avoimuudesta ja alan toimijoiden kuulemisesta suunnitelmavaiheessa. KESU:n lakkauttamisen myötä koulutuspolitiikkaa toteutettiin suljetummin ja pienemmän joukon kesken. Tämä antoi hallitukselle ja ministeriölle enemmän päätäntävaltaa ja mahdollisuuden ajaa hankkeita läpi aiempaa nopeammin. Koko koulutusjärjestelmän kattaneen KESU:n tilalle hallitus käynnisti visiotyön, jossa puhutaan vuoden 2030 korkeakoulutuksen ja tutkimuksen tavoitetilasta. Visiotyön olennaisimpia teemoja olivat korkeakoulutuksen vaikuttavuus, korkeakoululaitoksen rakenne ja laajuus, tutkintorakenne ja koulutusmäärät sekä ohjaus-, johtamis- ja rahoituskäytänteet. (Tervasmäki ym., 2017, 235.) Visio 2030 piti myös sisällään tavoitteen, jossa vähintään puolet 25-34-vuotiaista suorittaisi korkeakoulututkinnon. KESU:n lakkauttaminen ja uuden, ministeriön nimittämän työryhmän, perustaminen ovat hyviä esimerkkejä uusliberalistisesta hallinnasta, jossa valtaa pyritään keskittämään pienemmälle taholle.

Sipilän hallituksen tavoitteena oli pidentää työuraa alkuvaiheesta auttamalla nuoria pääsemään toiselta asteelta nopeammin korkeakouluun, kääntää osaaminen nousuun, vähentää eriarvoistavien valmennuskurssien tarvetta ja lisätä korkeakouluttuneiden määrää. Aiemminkin on ollut keskustelua korkeakoulututkintojen määrän nostamisen tarpeesta, ja esimerkiksi Sipilää edeltävä hallitus asetti ensikertalaiskiintiöt korkeakouluhakuihin. Kiintiöt tulivat voimaan vuonna 2016. Lisäksi yhden paikan säännöstä muutettiin

siten, että samana lukukautena voi vastaanottaa vain yhden korkeakoulupaikan. Sipilän hallituskaudella valintakokeisiin valmistautumisaikaa lyhennettiin maksimissaan kuukau-teen, luovuttiin todistuksen ja valintakokeen yhteyspisteytyksestä ja otettiin käyttöön to-distusvalinta, joka mahdollisti väylän korkeakouluun toisen asteen opintojen menestyk-sen perusteella ilman valintakokeita. Vuoteen 2020 mennessä vähintään puolet korkea-koulupaikoista tuli jakaa toisen asteen todistuksen perusteella. Todistusvalintaan siirty-essä poistettiin myös ylioppilaskirjoitusten uusintaan liittyvät rajoitukset. Toistaiseksi yli-oppilastodistuksella voi saada opiskelupaikan ammattikorkeakoulusta tai yliopistosta. Ammatillisen tutkinnon todistuksella paikan voi saada ammattikorkeakoulusta.

Ministeriö nimitti työryhmän kesällä 2016 pohtimaan ylioppilastutkinnon tehokkaampaa hyödyntämistä korkeakouluvalinnoissa. Marraskuussa 2017 työryhmä jätti ehdotuksen, jossa esiteltiin valintapisteytykset ylioppilastodistuksille. Ministeriön nopean aikataulun takia uudistusta ei ehditty työstää sitä koskevien viiteryhmiä kanssa. Uudistus yllätti lukiot ja korkeakoulut nopealla aikataulullaan ja ehdotus keräsi niin paljon kritiikkiä, että pisteytystyökalua muokattiin ja pelkistettiin. Lopullinen versio valmistui kevään 2018 ai-kana. Lopullisessa mallissa pisteet määräytyivät lukion kurssimäärien perusteella, jolloin pitkästä matematiikasta saa eniten pisteitä kaikilla hakualoilla. Pisteytystyökalu on he-rättänyt huolta matemaattis-luonnontieteellisten aineiden korostumisesta ja lukion yleis-sivistävytyden rapautumisesta nuorten pyrkiessä valitsemaan jo varhaisessa vaiheessa tulevaisuutta parhaiten tukevia opintopolkuja. Suomi on nähty teknologiajohtoiseksi maaksi, ja matematiikan korostumisen on kritisoitu olevan elinkeinoelämän sanelema toive tulevaisuuden teknologiaosaamisen turvaamiseksi (Tervasmäki & Tomperi, 2018, 170-171). Yliopistot ja ammattikorkeakoulut eivät koordinoineet todistusvalintojen pistey-tystä yhteistyössä, eikä pitkä matematiikka korostunut ammattikorkeakouluun hakiessa.

Todistusvalinnan ohella pitkistä valintakokeisiin valmistautumisista luovuttiin. Mahdolli-nen ennakkomateriaali jaetaan maksimissaan kuukausi ennen varsinaista valintakoetta. Näin mahdollistettiin myös abiturienttien osallistuminen valintakokeisiin ja pyrittiin vähen-tämään valintakokeisiin liittyvää stressiä ja valmennuskurssibisnestä. Osassa koulutuk-sia siirryttiin koetilanteessa jaettavaan aineistopohjaiseen kokeeseen ja ammattikorkea-koulut ottivat käyttöön valtakunnallisen sähköisen AMK-valintakokeen syksyllä 2019.

Korkeakoulujen valintaperusteita uudistettiin, mutta hallitus myllersi myös korkeakoulu-jen toimintaa. Korkeakoulureformilla pyrittiin lisäämään korkeakoulujen ja työelämän yh-teistyötä, vähentämään syrjäytymistä, tehostamaan koulutusvientiä sekä lisäämään in-novaatiotoiminnan ja tutkimuksen vaikuttavuutta (Tervasmäki, Okkolin & Kauppinen.

2017, 232). Opetusministeri kehotti avoimessa kirjeessään (Grahm-Laasonen, 2018) korkeakouluja profiloitumaan ja jakamaan vastuita muiden korkeakoulujen kanssa. Toisin sanoen korkeakoulujen tulisi sopia keskenään jaosta, jossa kullakin olisi tutkimusvastuu tietystä alasta ja sen opettamisesta resurssien tehostamiseksi ja tulosten parantamiseksi. Yliopistojen profiloitumista haluttiin tukea rahoituksen muuttamisella. Uudessa mallissa rahoitusta jaettiin tulosperusteisesti ja ohjaavan strategisen rahoituksen osuutta kasvatettiin. Hallitus ohjasi rahoituksellaan korkeakouluja tekemään yhteistyötä elinkeinoelämän kanssa tarkoituksenaan kehittää innovaatioita ja elinkeinoelämän toiveiden mukaista tutkimusta. (Tervasmäki & Tomperi, 2018, 172-174.)

Numerot ovat keskiössä uusliberalistisessa hallinnassa, ja numeroperustaisuus korostuu myös korkeakouluissa, jossa tuijotetaan valmistuneiden määrää, tuotettuja julkaisuja ja suoritettuja opintopisteitä. Numerot ohjaavat myös korkeakoulujen työntekijöiden toimintaa ja niistä on tullut poliittisia. Niiden avulla asioista voidaan tehdä objektiivisimpia ja suoraviivaisempia unohtaen asioiden yhteiskunnalliset kiinnikkeet. Esimerkiksi julkaistujen artikkelien perusteella voidaan laittaa tutkija-opettajia järjestykseen ja luoda kilpailuasetelmia, joiden avulla yksilöitä ohjaillaan tehostamaan toimintaansa. (Brunila, 2019.)

Korkeakoulureformin lippulaiva ja ministeriön ylpeys on Tampereen Tampere3 –yliopistofuusio, jossa Tampereen teknillinen yliopisto, Tampereen yliopisto ja Tampereen ammattikorkeakoulu yhdistyivät. Fuusion myötä helpotettiin yhteistyötä, ja mahdollistettiin ammattikorkeakouluopintojen sisällyttäminen yliopistotutkintoon. Fuusion onnistumiseksi tehtiin lakimuutos, joka antoi kaikille yliopistoille mahdollisuuden hankkia osan opetuksesta toisesta ammattikorkeakoulusta tai yliopistosta (Tervasmäki & Tomperi, 2018, 172). Hallituksen toiveena olisikin korkeakoulujen vankempi yhteistyö ja vahvempi alueellinen profiloituminen.

Korkeakoulut ovat reagoineet koulutusreformiin ja pyrkineet uudistamaan valintoja myös muilla keinoin. Toinen reitti yliopistoon –hanke pyrkii kehittämään avointa yliopistoa hakuväylänä tutkintokoulutukseen (Jyväskylän avoin yliopisto). Tarkoituksena on auttaa väliinputoajia saavuttamaan korkeakoulututkinto. Avoimessa korkeakoulussa opiskelu on kuitenkin lähes kaikissa tapauksissa maksullista, joka laittaa hakijat eriarvoiseen asemaan. Maksullisuuteen on pyritty puuttumaan ja esimerkiksi Tampereen yliopistossa yhteiskuntatutkimuksen tutkintoon hakevien tulee pääsykokeen sijasta osallistua ilmaiselle MOOC-kurssille ja haastatteluun. Myös Helsingin yliopistossa voi sosiaalitieteiden kandidohjelmaan (lukuun ottamatta sosiaalityötä) hakea MOOC-kurssin ja siihen perustuvan näyttökokeen avulla (Opintopolku). Avointen kurssien rinnalle on tullut luovempia väyliä

korkeakouluun. Lakimiesliitto järjestää vuosittain Oikeusguru-kilpailun, jossa kaksi parhaiten pärjännyttä lukiolaista voivat lunastaa itselleen opiskelupaikan oikeustieteellisestä (Lakimiesliitto).

Nykyisen koulutuspolitiikan on kritisoitu rapauttavan suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa, ja korostavan kollektiivisuuden sijaan yksilön vastuuta ja pärjäämistä. Koulutuksen nähdään uusintavan kapitalisista talousjärjestelmää ja tuottavan yrittäjämäisiä ja vastuullisia, elinkeinoelämän haluamia kansalaisia (esim. Korhonen, Komulainen & Rätty, 2011; Korhonen, Komulainen, Rätty, Mattanen & Hirva. 2016). Uusliberaali, selektiivisyyttä korostava korkeakoulupolitiikka on ristiriidassa suomalaisen koulutusihanteen, universalismin kanssa. Tämä tuottaa eriarvoistumista jo hyvin varhaisessa vaiheessa. (Tervasmäki ym. 2017, 235-237.) Eriarvoistumisen ohella jatkuva numeroiden tuijottaminen muuttaa korkeakoulun sisällä työskentelevien työtä ja ohjaa heitä tarkastelemaan työtään pelinä ja loputtomana kilpailuna, jossa korostuu oman hyödyn maksimointi (Brunila, 2019). Jatkuvan kilpailuasetelman luominen väistämättä muokkaa työyhteisön toimintavoista uusliberalistisia, numeroihin ja arviointiin perustuvaa toimintaa.

Korkeakoulureformia kritisoitiin hallituksen kasvatuksen asiantuntijuuden puutteella. Reformia valmistellessa ei ole kuunneltu kasvatusalan ammattilaisia, eikä nuoria. Sen sijaan työryhmiin nimitettiin useita elinkeinoelämän edustajia. Sipilän hallituksen toimesta toteutettu korkeakoulureformi on linjassa globaalin koulutuspoliittisen retoriikan kanssa. Koulutuksen sanottiin epäonnistuneen, ja tämän varjolla koulutusta ryhdyttiin uudistamaan kilpailukykyintressien näkökulmasta (Lindberg, 2013, 8). Seuraavaksi tarkastelen laajempia yhteiskunnallisia siirtymiä, joihin tutkimani reformi kiinnittyy.

3 Kohti yksilökeskeistä politiikkaa

”Rahoitusmalli, ainahan se on mielessä” (Korkeakoulupolitiikan aktiivi, HS 27.12.2018)

Tutkimukseni viitekehyksenä toimivat toisiinsa monin tavoin kytkeytyvät uusliberalistinen eetos ja työllistettävyys, jotka vaikuttivat Sipilän hallituksen korkeakoulureformin taustaideologioissa. Korkeakoulureformi toteutettiin uusliberalistisen eetoksen hengessä, jossa koulutusta tuoteistetaan ja mukautetaan vastaamaan työelämän tarpeita. Tässä luvussa tarkastelen uusliberalismia ja työllistettävyyttä, joihin perustuen rakennan kuvaa kuluttajakansalaisen ideaalisubjektista.

3.1 Siirtymä hyvinvointivaltiosta kilpailukykyvaltioon

Uusliberalismi on oikeistolaiseen yksilökeskeiseen politiikkaan nojaava aate, jossa yksilön oikeudet takaavat vapaat markkinat ja vapaakauppa (Harvey, 2008, 13). Uusliberalismia voidaan lähestyä myös poliittisena rationaliteettina, jolloin yhteiskunnalliset rakenteet muodostuvat uusliberalististen normien mukaan mahdollisimman järkevästi (Brown, 2006, 693-696). Patomäen mukaan (2017, 10) uusliberalismin kannattajat tavoittelevat 1800-luvun klassista talousliberalismia, jossa korostuvat vapaat markkinat, yksityinen omistusoikeus ja yksilön vapaudet. Vapaiden markkinoiden lisäksi uusliberalismiin kuuluu olennaisesti hyödykkeistäminen ja markkinointumisen leviäminen uusille elämäniluille, kuten koulutuksen ja sosiaalipalvelujen piiriin (Brunila, 2019; Varjo, Kalalahti, Silvennoinen, 2016). Yritysmaailmasta tuttu kysyntään ja tarjontaan perustuva toiminta voi pohjata todellisiin tai näennäisiin markkinoihin (Alasuutari, 2006, 44). Esimerkiksi koulutuksen kentällä markkinapohjainen toiminta perustuu näennäismarkkinoihin, jotka on luotu uusliberalistisessa diskurssissa, mutta joita ei todellisuudessa ole.

1990-luvulla talouselämästä tuttu käsite kilpailukyvyistä omaksuttiin osaksi laajempaa yhteiskunnallista päätöksentekoa, ja siitä tehtiin monien eri toimijoiden poliittinen projekti (Kantola, 2006, 176). Kilpailukykydiskurssi sai jalansijaa yhteiskunnan kriisiytymisestä globalisaation myötä, jolloin vanhat toimintamallit eivät enää toimineetkaan yhtä tehokkaasti. Tilalle omaksuttiin aiemmin marginaalissa ollut kilpailun ja itseohjautuvaan toimintaan perustuva lähestymistapa. (Heiskala, 2006, 14-15.) Kantola (2006, 159) tutki yritysten vuosikertomuksissa olevia toimitusjohtajien katsauksia ja Suomen hallitusohjelmia, ja paikansi teksteistä kilpailukykyvaltion heijastelemia muutoksia politiikkaan ja yri-

tysmaailmaan. Hän paikansi joukon käsitteitä, joita käytetään kilpailukykyvaltiosta puhuttaessa ja sen toimintaa oikeuttaessa: maailman muutos, kilpailukyky, joustavuus, innovaatiot, osaaminen ja kannustaminen.

Valtion ja kuntien hallinnon yksityistämisen ja ulkoistamisen tarkoituksena on muokata niitä yksityisten markkinoiden kaltaiseksi ja mahdollistaa palveluiden kilpailuttaminen. Tavoitteena on hylätä valtion byrokratia ja korvata se joustavuudella ja tehokkuudella julkisen sektorin ongelmien ratkaisemiseksi. (Patomäki, 2007, 73.) Tiivistettynä uusliberalismi on kaiken finansioimista, jonka tavoitteena on palauttaa pääoman kasautumiselle otolliset olosuhteet ja valta pääoman hallitsijoille (Harvey, 2008, 26, 43). Toisin sanoen yhteiskunnassa korkeammalla ovat rahallisesti hyvin pärjäävät yksilöt, jolloin rahasta on tullut pääsylippu hallitsemiseen. Uusliberalismi on kuitenkin muotoutunut poliittisen filosofian ilmiötä suuremmaksi: se muokkaa hallintoa, hyvinvointivaltiota, valtasuhteita, toivottuja lopputuloksia, ohjaa välttelemään uusliberalismin määrittelemiä paheita, muokkaa toiminnan tarkoitusperiä ja lopulta vaikuttaa myös siihen, kuinka yksilön tulisi toimia (Rose, 1990, 5).

Uusliberalistisessa yhteiskunnassa siirrytään hallinnosta hallintaan (Patomäki, 2007, 72). Yhteiskunta ei siis välttämättä enää tuota itse palveluita ja hyödykkeitä, mutta sen tehtävänä on taata hyödykkeiden saanti (Ball, 2004, 7) sekä valvoa taloudellisen kilpailun sääntöjen noudattamista (Silvennoinen ym. 2016, 15). Toisin sanoen hallintoa delegoidaan valtiolta kunnalle, kuten esimerkiksi Suomessakin on tehty 1990-luvulla siirtämällä koulutuksellinen päätöksenteko keskushallinnolta kunnille (Varjo, Kalalahti & Silvennoinen, 2016, 357). Tällöin koulutuspolitiikassa on kaksi vahvaa toimijaa: valtiovalta ja kunnat (Kettunen, Jalava, Simola, & Varjo, 2012, 54), luoden koulutuspoliittiseen päätöksentekoon uudenlaisia jännitteitä valtion antaessa vapaudet kunnille, kuntien kuitenkin ollessa riippuvaisia valtion taloudellisesta tuesta. Koulutuspolitiikassa on siirrytty uusliberalistisen ajattelun mukaisesti toimintaan, jossa julkinen sektori säätelee ja arvioi palveluita. Koulutuksesta muokkautuu politiikan myötä hajautettu, arviointiin pohjautuva ja yksilön valintojen mukaan ohjautuva järjestelmä (Kalalahti ym. 2016, 28).

Uudenlainen hallinta mahdollistaa valtion huomaamattoman vallankäytön organisaatioiden sisällä muokaten työkulttuuria ja käytäntöä sekä yksilöiden subjektiviteettia (Ball, 2004, 14). Siirtyminen hallitsemisesta hallintaan mahdollistaa siis valtion valvonnan luoden panoptisen, tuloksiin, jatkuvaan arviointiin ja kehittymiseen sekä raportointivelvoit-

teeseen pohjautuvan organisaatiokulttuurin, luoden julkisorganisaatioille yksityisen sektorin mukaisia tulostavuuksia. Julkisella sektorilla tehtyä työtä esineellistetään yksityisten markkinoiden tavoin.

Koulutuksessa tieteen tekemisestä on alettu puhua laadun ilmentymänä ja tuotoksina (Ball, 2004, 14). Uusliberalistisen hallinnan diskurssit muokkaavat jatkuvasti koulutusta yhä enemmän kohti yksityistä markkinamallia, jossa lopulta koulutuksesta tulee samanlainen kuin mistä tahansa tuotannon palvelusta. Koulutuksen markkinointumisen on mahdollistanut uusliberalistinen, muokkautuvuuteen ja joustavuuteen nojaava diskurssi, jonka avulla käynnissä olevaa yhteiskunnallista reformia toteutetaan ja oikeutetaan (Ball, 2012, 124). Kansainvälisessä sekä kansallisissa koulutusdiskursseissa painotetaan joustavuutta, mukautuvuutta, liikkuvuutta, luovuutta sekä elinikäistä oppimista (OECD, 2003, 2). Uusliberalistisessa koulutuspolitiikassa trendikkäitä toimenpiteitä ovat esimerkiksi lapsen koulun valinnanvapaus, markkinakilpailu, tulospohjaisuus ja arviointi (Lindberg, 2013, 10).

Koulutuspoliittisia päätöksiä tehdessä kilpailukykydiskurssia käytetään toiminnan legitimeettinä ja koulutus nähdään välineenä parantaa valtion kilpailukykyä ja luoda työmarkkinoilla taitavasti luovia kuluttajakansalaisia. Muutos kohti nykyisenlaista koulutuspolitiikkaa on koostunut joukosta muutoksia, joista on kokonaisuutena rakentunut liike-elämälähtöinen, yksityistämistä ja suorituskeskeisyyttä painottava koulutuspolitiikka. Talouselämän ehdot muokkaavat koulutusta ja määrittelevät yhä vahvemmin sitä, millaista koulutusta järjestetään ja millainen koulu voi olla. Koulutuksen tehtävänä katsotaan olevan työelämässä tarvittavien taitojen ohjaaminen. (Ball, 2004, 7-10.) Suomen politiikassa koulutuksesta alettiin puhua kilpailukykyyn tuottajana Lipposen toisen hallituksen aikaan (1999-2003), jolloin kansan osaamistason nähtiin kehittävän sivistystä ja Suomen kilpailukykyä (Kantola, 2006, 167).

Yhteiskunnan hallinnon siirtyessä paikalliseen hallintaan ja yksityisiin markkinamekanismeihin, siirtyy myös hallinnan kohde massoista yksilöön. Kilpailulogiikka näkyy yksilön toiminnan järjestäytymisessä. Esimerkiksi koulutuksessa hakijat kilpailevat parhaista opiskelupaikoista ja oppilaitokset parhaista hakijoista, jolloin markkinamekanismin mukaan kilpailuasetelma yksilöiden välillä lisää yritteliäisyyttä, optimoi kykyjen käyttöä ja parantaa koulutuksen laatua. Koulutuksen tarjoajat sen sijaan pyrkivät tarjoamaan yksilöille mahdollisuuden hyödyntää kykyjään ja taipumuksiaan omien intressien mukaisesti. (Kalalahti ym. 2016, 15-16.)

Koulutuksen esineellistämisestä ja tuotteistamisesta on lukuisia esimerkkejä, jotka kuvaavat yksityisen sektorin hivuttautumista koulutuksen kentälle. Ball & Youdell (2008, 18; 25) kuvaavat artikkelissaan koulutuksen sektorilla tapahtuvan kahdenlaista yksityistämistä: ulkosyntyinen- (*exogenous*) ja sisäsyntyinen (*indogenous*) yksityistäminen. Ulkosyntyisessä yksityistämisessä yksityisen sektorin toimijat hyödyntävät koulutusta markkinoina ja levittävät toimintaansa julkisen sektorin piiriin. Vaikka koulutusta tarjoaisi julkinen sektori, voi koulussa silti toimia monet yksityiset toimijat, jotka pyrkivät myymään tuotteitaan tai osaamistaan. Tällaisia tahoja voivat olla esimerkiksi HR, IT, tekninen tuki, kouluruuan tarjoajat, opettajien työkaluja tarjoavat yritykset ja suorituksen seurantaan ja monitorointiin perehtyneet toimijat. Kouluista voi myös tulla markkinointipaikkoja, esimerkiksi Yhdysvalloissa tunnetut kenkäbrändit jakavat kenkiään oppilaille tietyissä kouluissa näkyvyyden lisäämiseksi. Sisäsyntyisessä yksityistämisessä koulutus saa yksityisen sektorin kaltaisia toimintatapoja ja muokkaa julkista sektoria yksityisen kaltaiseksi. Koulujen toimintaa saattavat ohjata yksityiset toimijat, jotka sanelevat kouluille tulostavoitteita ja ehtoja rahoitukseen vedoten. On myös nähtävissä trendi, jossa koulutus ei ole enää julkisen sektorin tarjoamaa, vaan koulutus epäpolitisoituu ja sitä saa tarjota kuka tahansa. Koulut ja valtion hallinto hyödyntävät konsultteja, jotka tekevät koulutuksesta tuotteita globaaliin myyntiin.

Suomi mukailee koulutuksen uusliberalisoitumisen trendejä, joissa yksityisen sektorin osuus lisääntyy. Uusliberalistisia piirteitä on löydettävissä kaikilla koulutusasteilla, mutta kohdistan katseeni tutkimuksessani erityisesti korkeakoulutuksen uusliberalisoitumiseen. Korkeakoulujen toimintaa on muokattu yhä vahvemmin kohti yritysmaailman mallia, jossa toimintaa ohjaavat tulostavoitteet, tuottavuuden lisääminen ja tehokkuus. Yliopistojen odotetaan tekevän talouselämän intressien mukaista tutkimusta ja hankkivan itse rahoituksensa. Jatkuva kilpailuttaminen ja rahoittajien intressien seuraaminen on yliopistohenkilökunnan keskuudessa herättänyt huolta yliopiston akateemisesta vapaudesta. (Lindberg, 2013, 11.) Vuonna 2009 tehdyssä uudistuksessa valtionhallinnon talousohjaus koveni, mutta yliopistoista tehtiin itsenäisiä oikeustoimijoita, jolloin yliopistoilla on taloudellinen vastuu omasta toiminnastaan. Yliopistot saavat rahoitusta tulossopimukseen kirjattujen tavoitteiden saavuttamisen mukaan: mitä paremmin yliopisto onnistuu saavuttamaan tavoitteet, sitä enemmän rahaa se saa. Tulossopimukseen kirjataan määrällisiä tavoitteita liittyen suoritettuihin tutkintoihin ja opintoihin, tieteellisiin aktiviteetteihin ja yliopistojen tai -laitosten arviointeihin. (Jalava, Simola & Varjo, 2012, 93-95.) Tulossopimus ohjaa yliopistoja akateemisesta vapaudesta kohti tutkintojen tehotuottamista rahoituksen turvaamiseksi.

Näen uusliberalismin olevan Ballin ajatusten mukaisesti markkinalähtöisiä, toimintaa ja ajattelua ohjaavia käytäntöjä ja hallintamekanismeja, jossa on mukana foucaultilainen aspekti hallinnallistumisesta (*governmentality*). Hallinnallistumisella tarkoitetaan politiikkaa ja mekanismeja, joiden avulla pyritään ohjaamaan yksilöitä suostuttelulla kohti yrittäjämäistä, itseohjautuvaa subjektia (Ball, 2012, 3). Foucault'n ja hänen työtään jatkaneen hallinnan koulukunnan mukaan hallinnallistumisen tavoitteena on yksilön automatisoituminen: ideaalilanteessa yksilö omaksuu annetun subjektiposition omakseen ja toteuttaa sitä ilman hallinnon ohjausta. Diskurssien ja käytäntöjen muutoksen myötä yksilöistä on tehty poliittisia objekteja. (Rose, 1990, 3, 7.) Foucault näkee uusliberalismin olevan ideologian sijaan enemmänkin tapa, joilla asioita tehdään ja hallintoa oikeutetaan (Türken, Nafstad, Blakar & Roen, 2016, 35). Ottamalla mukaan molemmat uusliberalismin näkökulmat, sosiaalisen ja taloudellisen, pääsen käsiksi laajemmin koulutuspolitiikan markkinoitumiseen, samalla tarkastellen käytäntöjä, joilla yksilöitä ohjaillaan toivottuun suuntaan.

Uusliberalismi siis muuttaa sekä koulutuksen kentällä toimivia toimijoita että sitä, miten koulutuksesta puhutaan. Koulutus ohjautuu yhä vahvemmin työelämän intressien mukaiseksi järjestelmäksi, joka saa vaikutteita yritysmaailman toimintamalleista. Suomi seuraa globaaleja uusliberalistisia trendejä, joita myös Sipilän hallitus korkeakoulureformillaan pyrki mukailemaan.

3.2 Tavoitteena työllistettävyys

"Joka paikasta tulee, että pitää pärjätä" (lukiolainen, HS 23.11.2018)

Uusliberalistisen politiikan myötä yhteiskunta on siirtänyt vastuun hallinnolta yksilön itsevastuullisuudeksi, ja siirtynyt keskitetystä hallinnasta yhä vahvemmin yksilön hallintaan. Työelämälähtöisen politiikan mukaisesti hallinnassa keskitytään myös vahvasti yksilön työllistämiseen ja työllistettävyyteen. Markkinatalouden vaatimukset vaikuttavat työllistettävyysspolitiikan käytäntöihin, pyrkien luomaan yksilöistä tuottavia, osaavia ja taitavia omilla ehdoillaan (Brunila ym., 2017, 9). Kilpailukykyvaltiossa vastuu työllistymisestä on ohjattu itsevastuullisuudeksi, jolloin työllistettävyyden saavuttamisesta on tullut yksilön valttikortti menestymiseen ja pärjäämiseen nykyisenlaisessa yhteiskunnassa.

Työllistettävyys on yksinkertaisimmillaan joukko yksilön henkilökohtaisia ominaisuuksia (Boden & Nedeva, 2010, 50). Brunila ym. (2017, 8) täydentävät näkemystä lisäämällä, että kyse on työelämän kannalta "oikeista" taidoista ja ominaisuuksista, joiden avulla

henkilö voi taata itselleen pääsyn työmarkkinoille. Työllistettävyyttä pitää sisällään työttömät, mutta myös työllistyneet, jotka etsivät uutta työpaikkaa. Työllistettävyyttä voi kuitenkin olla paljon muitakin kuin yksilön oikeat ominaisuudet. Työllistettävyyttä voidaan nähdä yksilön työelämävalmiutena tai laajemmin faktoreina, jotka vaikuttavat yksilön työllistymiseen. Näkökulmat eivät ole toisiaan poissulkevia, mutta erot tulevat esille siinä, miten työllistettävyyttä määritellään. Laaja-alaisempi tarkastelu ottaa mukaan yksilönäkökulman lisäksi markkinanäkökulman keskittyen työnhakuun, työelämän vaatimuksiin ja sen hetkisiin työllistymismahdollisuuksiin, toisin sanoen markkinoiden kysyntään ja tarjontaan. (McQuaid, Green & Danson, 2005, 191.) Työnantajien, markkinoiden ja asiakkaiden jatkuvasti muuttuvat vaatimukset ohjaavat yksilöitä muokkaamaan omia piirteitään ja ominaisuuksiaan markkinoiden toivomiksi. Yksilönäkökulmasta siirtyminen laajempaan ilmiön tarkasteluun voi auttaa löytämään työllistymiseen liittyvien vaikeuksien syyt, jotka eivät aina ole yksilön ominaisuuksista ja taidoista riippuvaisia. (McQuaid & Lindsay, 2004, 199-207.)

Työllistettävyyden termiä käytetään teoriassa ja tutkimuksessa, mutta sillä on myös vahva poliittinen lataus (McQuaid ym., 2005, 191). Työllistettävyydestä keskusteltaessa useimmiten keskitytään yksilön ominaisuuksiin ja taitoihin. Iso-Britannian hallitus on vuonna 1991 linjannut työllisyyden tarkoittavan työntekijöiden taitojen kehittämistä ja mukautuvuutta siten, että kaikille tarjotaan mahdollisuus kehittää taitoja, tietämystään ja teknologiaosaamistaan, varmistaen näin heidän pääsynsä ja pysymisensä työelämässä. (McQuaid & Lindsay, 2004, 199-202.) Työllistettävyyttä nähdään siis yksilön ominaisuutena, johon voi itse vaikuttaa ja jota voi itse kehittää. Työttömyys nähdään työllistettävyyden puutteena, joka voidaan korjata parantamalla yksilön työllistettävyyttä ja mukautamalla työnantajien muuttuviin vaateisiin (Brunila & Ryyänen, 2016, 3). Yksilön ominaisuuksiin ja taitoihin keskittyminen sysää vastuun työllistymisestä yksilön harteille, joka johtaa helposti yksilön syyllistämiseen ja markkinoiden tarjontapuolen tarkasteluun (McQuaid & Lindsay, 2004, 206).

Työllistettävyysspolitiikka keskittyy useimmiten vain yksilön työllistettävyyden parantamiseen erilaisten kurssien avulla tai tarjoamalla apua työnhakuun. Tällaiset yksilöä aktivoivat aktiviteetit toimivat vain tietyillä alueilla, joka osoittaa sen, että nykyisenlainen yksilöön keskittyvä työllistettävyysspolitiikka ei ota huomioon kaikkia työllistettävyyteen liittyviä seikkoja, eikä näin toimi ideaalisti. (McQuaid & Lindsay, 2004, 205.) Myös muut tutkijat ovat havainneet työllistettävyysspolitiikan ongelmallisuuden. Peck ja Theodore

(2000, 731) argumentoivat, ettei yksilön ominaisuuksiin keskittyvä työllistettävyysspolitiikka, jossa ongelmat ja ratkaisut löytyvät yksilöstä, ole tehokas tapa ratkoa työttömyyttä, syrjäytymistä tai tuloeroja.

Työllistettävyyden tarkastelu kapeakatseisesti yksilön ominaisuutena tekee epätasa-arvon aspektin näkymättömäksi, siirtäen vastuun yksilölle (Gracia, 2009, 6). Tasa-arvo-ongelmia pyritään näennäisesti ratkaisemaan vapailla markkinoilla, joissa pyritään markkinoiden sääntelyn vapauttamisella tarjoamaan kaikille yhtäläiset mahdollisuudet saavuttaa työllistettävyys. Näin hallinto välttyy kohtaamasta laajempia yhteiskunnallisia ongelmia ja onnistuu samalla luomaan epätasa-arvosta yksilön selviytymiseen liittyvän henkilökohtaisen kehittämiskohteen, jonka kanssa yksilön tulee itse selviytyä esimerkiksi parantamalla omaa työllistettävyyttään. Tämä johtaa siihen, että samanaikaisesti ylläpidetään ja jopa vahvistetaan työelämän epätasa-arvoa, kuitenkin onnistumalla näennäisesti ratkaisemaan epätasa-arvoon liittyvät ongelmat. (Moreau & Leathwood, 2006, 311.)

Työllistettävyyden saavuttaminen ei ole kaikille yhtä helppoa, vaan siihen vaikuttavat yhteiskunnalliset eronteot, kuten sukupuoli, yhteiskunnallinen asema, etnisyys, varallisuus, terveys, vammaisuus ja alueellisuus (Hakala, Brunila, Teittinen & Lahelma, 2013; Ikonen & Nikunen, 2018, 3). Naiset kohtaavat yhä lasikattoja työelämässä, ja he ovat aliedustettuja vaativamman tason asiantuntijatehtävissä (Gracia, 2009, 6). Moreau & Leathwood (2006, 319-320) tutkivat sitä, missä määrin korkeakoulusta valmistuvat opiskelijat tuottavat tai haastavat vallitsevaa työllistettävyyssdiskurssia. Haastateltavat mukailivat vallitsevaa yksilön vastuuta korostavaa diskurssia, mutta vastauksista voitiin havaita esimerkiksi sukupuolen ja etnisyyden vaikutusta valmistuneiden työllistettävyyteen. Vaikka nykyinen työllistettävyyssdiskurssi ohjaa yksilöitä tarkastelemaan omaa taustaansa irrelevanttina, ovat ne silti merkittävä osa yksilön identiteettiä, eikä sitä voi sivuuttaa työelämää tarkastellessa.

Lempiäinen (2014) haastatteli akateemisia toimijoita ja heidän sukupuolelle antamiaan merkityksiä työelämäkontekstissa ja havaitsi epätasa-arvoa naisten ja miesten välillä. Näistä merkityksistä ei kuitenkaan haastatteluissa puhuttu enempää, sillä akateemisella toimikentällä sukupuolesta puhumisen ei katsota olevan hyväksyttävää. Samankaltaisia havaintoja on tehnyt myös Gracia (2009) tutkiessaan naisopiskelijoiden kokemuksia työharjoitteluista ja harjoitteluiden osuutta työllistettävyyden kehittämisessä korkeakouluopiskelijoilla. Tutkittavat raportoivat epätasa-arvosta mies- ja naisharjoittelijoiden välillä,

joka vaikutti naisten kokemuksiin omista työllistettävyydestään ja työllistettävyyden kehittämismahdollisuuksista. Miesten koettiin pärjäävän paremmin töissä, ei taitojensa vuoksi, vaan siksi että heille annettiin enemmän mahdollisuuksia. Naiset kokivat, että heidän työllistettävyydestänsä tuli olla tuplasti miehiä paremmat, jotta he pärjäisivät työpaikalla. Visuaaliset viestit miehistä johtajina ja miesten paremmuudesta työpaikalla koettiin naisten työllistettävyyden vähättelemiseksi, jolloin naiset muokkasivat omia odotuksiaan työllistettävyydestä vastaamaan paremmin organisaation ja yhteiskunnan vaateita. Toisin sanoen sukupuolten välinen epätasa-arvo heikentää sekä naisten näkemyksiä omasta työllistettävyydestään että heidän mahdollisuuksiaan kehittää työllistävyyttä työelämässä.

Työmarkkinoilla on katsottu olevan enemmän tarjottavaa aiemmille sukupolville kuin tämän päivän nuorille aikuisille. Suomen ministeriöt ja Euroopan Unioni painottavat yrittäjyyttä työllistettävyyden kasvattamisessa. Työllistettävyyden esitetty sekä talouskasvun resurssina että ratkaisuna työttömyyteen ja syrjäytymiseen. Suomessa, kuten muuallakin EU:ssa, kasvatuksen ammattilaiset ja poliittiset päättäjät neuvovat nuorille, kuinka he voivat menestyä tulevaisuudessa ja vahvistaa omaa työllistettävyyttään. Nuoret etsivät tietoa mediasta, self help –oppaista, perheeltään ja ystäviltään ja pyrkivät selviytymään työmarkkinoiden kilpailussa muita paremmin saavuttaakseen toivomansa työpaikan. Kouluttautumisen katsotaan vahvistavan työllistettävyyttä, mutta sen ohella myös työkokemus, työharjoittelut, vapaaehtoistyö ja kansainvälinen liikkuvuus nähdään työllistettävyyttä lisäävinä tekijöinä. (Ikonen & Nikunen, 2018, 2-4.) Tulkitsen tämän niin, että koulutuksen ohella tärkeäksi tekijäksi työllistettävyyden saavuttamisessa on tullut itsensä profilointi ja brändääminen (Komulainen ym., 2015). Kilpailun lisääntyessä oman persoonan merkitys korostuu, jolloin yksilön valiksi nousee hänen henkilökohtainen kokemuksensa tutkimuksen rinnalle.

Kouluttautumisen katsotaan siis parantavan työllistettävyyttä, mutta miten työllistettävyyden näyttäytyy koulutuksen sisällä? Työllistettävyyden ja sen saavuttaminen on nivoutunut osaksi koulutuspolitiikkaa ja koulujen toimintaa. Työllistettävyyden opettaminen koulutuksessa on aiempaa suuremmassa roolissa, ja paine työllistettävyydestänsä opettamiseen tulee päättäjiltä, yrityksiltä sekä muilta sidosryhmiltä, jotka pyrkivät vaikuttamaan koulutuslaitosten toimintaan (Sewell & Dacre Pool, 2010, 93). Euroopan laajuisesti työllistettävyydellä on tärkeä rooli opetussuunnitelmissa. Esimerkiksi Iso-Britanniassa korkeakoulut pyrkivät vastaamaan valtion työelämän vaateisiin ja opettamaan opiskelijoille työelämässä peräänkuulutettuja taitoja, jolloin vuoropuhelu työelämän ja korkeakoulutuksen välillä lisääntyy (Roodhouse, 2003, 24).

Suomessa koulutussektori on sitoutunut kasvattamaan nuorten yrittäjyysajattelua, kykyä toimia omatoimisesti ja olla yritteliäs (Komulainen, Keskitalo-Foley, Korhonen, & Lappalainen, 2010). Yrittäjyysajattelun kouluttamista on varhaiskasvatuksesta aina korkeakoulutukseen asti. Yrittäjyyden tuominen koulutukseen luo Euroopan komission mukaan itseohjautuvia, vastuullisia ja yritteliäitä yksilöitä, jotka osaavat hankkia tarvittavat taidot ja tiedot itselleen asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Tällaisilla vastuullisilla, ongelmanratkaisuvalmiina ja yrittäjäorientoituneilla nuorilla katsotaan olevan parhaat mahdollisuudet menestyä tulevaisuuden työelämässä, jossa tullaan käymään yhä kovenevaa kilpailua työpaikoista ja menestyksestä. (Ikonen & Nikunen, 2018, 4-5.) Työelämä- ja yrittäjyyskasvattamisen osaamisen kehittäminen nähdään koulutuksen tärkeänä tehtävänä, ja se kirjattiin Sipilän hallituksen toimesta uuteen lukiolakiin vuonna 2018 (Tervasmäki & Tomperi, 2018, 169).

Sewell & Dacre Pool tutkivat, kuinka opiskelijoiden työllistettävyyttä, yrittäjyyttä ja yrittämistä voisi kehittää korkeakoulutuksessa. He ovat kehittäneet mallin, jossa on esitelty valmistuneiden työllistettävyyden kannalta merkittävimmät ominaisuudet: urakehitys, kokemus työelämästä sekä muu työllistettävyyden kannalta relevantti kokemus, opintokohdainen substanssiosaaminen, geneeriset taidot ja emotionaalinen älykkyys. Työllistettävyydestä opettamista voitaisiin kehittää erilaisissa työelämän toimijoiden kanssa yhteistyössä tehdyissä projekteissa, räätälöidyillä yrittäjyyttä tukevilla kursseilla tai erilaisilla ansiokkaasta työstä ansaitsemilla palkitsemismenetelmillä. (Sewell & Dacre Pool, 2010, 90-94.) Suomessa korkeakouluissa hyödynnetään työelämän toimijoita koulutuksen kentällä, esimerkiksi yhteisten työharjoittelujen, kurssien ja projektien muodossa, josta opiskelijat voivat saada opintopisteitä kerryttäen samalla työkokemusta.

Työllistettävyyden painoarvon lisääntyminen koulutuksessa yhdistettynä kapeakatseiseen yksilön ominaisuuksia painottavaan tarkasteluun ja arviointiin uusliberalistisen eetosken hengessä ovat johtaneet koulutuksen kriisiin. Siirtyminen kohti työllistettävyyttä edistävien taitojen ja piirteiden oppimiseen sekä positiivisten tunteiden kehittämiseen ovat horjuttaneet koulutuksen alkuperäistä tarkoitusta ja arvopohjaa. (Brunila ym., 2019, 117.) Oppimisen fokus on siis siirtynyt oppimisesta produktiivisuuden ja työllistettävyyden oppimiseen (Brunila ym., 2017, 9). Seuraavaksi tarkastelen, millainen on kilpailukyky-yhteiskunnan ideaalisubjekti, ja millaisia ominaisuuksia häneltä odotetaan.

3.3 Kuluttajakansalaisen ideaalisubjekti

Uusliberalistinen politiikka ohjaa ihmisiä kohti työelämää, työllistettävyyttä ja kuluttajakansalaismaista subjektiviteettia, jolloin ideaalilanteessa yksilö osallistuisi valtion talouden kannatteluun verovaroin. Jos tarkastellaan yrittäjyyttä ja siihen liitettyjä taitoja, voidaan huomata taitojen olevan samoja, joita odotetaan jokaisen yksilön hallitsevan selviytyäkseen yhteiskunnassa (Kelly, 2006, 18-19). Tämä liittyy vahvasti kilpailukyky-yhteiskuntaan ja uusliberalismin eetokseen, jossa markkina-ajattelu hivuttautuu myös aiemmin markkinoiden ulkopuolella oleviin toimijoihin ja instituutioihin, muuttaen samalla yksilöiden toimintaa ja heihin kohdistuvia odotuksia yrittäjämäiseen suuntaan. Yksilöitä tarkasteltiin aiemmin sosiaalihuollon asiakkaina, mutta kilpailun ja suorituskeskeisyyden lisääntyessä on muuttunut myös näkemys yksilöistä kohti aktiivista kuluttajakansalaisen roolia (Ball, 2004, 7). Tässä luvussa pohdin uusliberalismin ja työllistettävyyden luomaa ideaalisubjektia ja siihen liitettyjä, työelämälähtöisiä, toivottuja ominaisuuksia.

Hallinnon vähentyessä ja yksilön vapauksien lisääntyessä lisääntyy samalla yksilön vastuu. Selviytymisen katsotaan olevan yksilöstä itsestään kiinni, ja selviytymisen mittarina toimii raha. Ideaalisubjektin omaksuminen tietää menestystä ja vaurautta sekä vastuunottoa omasta toiminnastaan. Yksilön vastuun lisääntyessä muuttuu myös arvomaailma. Siinä missä ennen arvostettiin ennustettavuutta, sitoutumista yhteiskunnan arvoihin ja persoonan kehittymistä, nykyisessä kilpailukyky-yhteiskunnassa korostuu yksilön selviytymiseen liittyvät taidot: tienaaminen, joustavuus, reagointikyky ja vastuu itsestään ennen muita. Ideaalisubjektin myös oletetaan ylläpitävän haurasta minuuttaan vaateiden ja vastuun kasvaessa. (Davies, 2005, 9-10.) Subjekti on siis näennäisesti autonominen: häntä ohjataan kohti autonomiaa ja vastuunkantoa, samalla kuitenkin selkeästi kehoitetaan toimimaan hallinnon toivomalla tavalla. Autonomia nouseekin yhdeksi yksilön tärkeimmistä kompetensseista OECD:n raportissa, jossa tutkittiin, millaiset kompetenssit takaavat yksilölle menestyksekkään elämän ja taidot kohdata tulevaisuuden haasteita (OECD, 2003). Autonomian lisäksi raportissa nostettiin esille kanssakäymisen taito heterogeenisissä ryhmissä ja erilaisten sosio-kulttuuristen ja fyysisten työkalujen vuorovaikutteinen käyttö.

Uusliberalistinen subjekti näyttäytyy aktiivisena ja rationaalisena yksilönä sekä kuluttajana. Ideaalisubjekti pyrkii aina rationaalisesti maksimoimaan omaa etuaan kaikessa mitä tekee. (Kalalahti ym. 2016, 15-16.) Toisin sanoen yksilön oletetaan optimoivan omaa toimintaansa ja tekevän aina itseä eniten hyödyttäviä valintoja. Uusliberalistiseen

ideaalisubjektiin liittyy myös vahvasti yksilön tulot ja hänen kykynsä kuluttaa ja täten tukea talouskasvua. Työn menettäminen nähdään oman identiteetin menettämisenä. Pitääkseen työnsä tulee yksilön toteuttaa ja omilla teoillaan myös luoda uusliberalistista ideaalisubjektia, joustaa ja mukautua uusiin tilanteisiin. (Davies, 2005, 9.)

Tienaaminen ja työllistyminen helposti nähdään kaikista tärkeimpänä taitona, sen lisäksi korostetaan joustavuutta ja vastuunottoa itsestään. Yhteiskuntaan tukeutumisen ei katsota olevan hyväksyttävää, joten nuorille ei tunnu jäävän kuin kaksi vaihtoehtoa: selviytyminen tai sosiaalinen syrjäytyminen. Yhteiskunta ohjaa ihmisiä olemaan kurinalaisia ja itsestään vastuuta ottavia subjekteja, ja täten auttaa yksilöitä mukautumaan uusliberalismin ideaalisubjekteiksi: joustaviksi, vastuullisiksi ja aktiivisiksi yksilöiksi. (Brunila ym. 2017, 9-10.) Kilpailun ja yksilönvastuun lisääntyessä korostuu yksilön selviytyminen ja sen myötä myös epäluulo muita kohtaan. Luottamuksen ei katsota olevan ideaalisubjektin relevantti ominaisuus. (Davies, 2005, 10.) Koulutuksessa yksilöt kilpailevat ensin parhaista arvosanoista, sitten parhaista koulupaikoista ja lopulta parhaista työpaikoista. Kilpailuasetelmaa luodaan jatkuvasti ulkoapäin, jolloin yksilön tulee sopeutua ja pärjätä syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Ajatus tukee Rosen (1990, 9) näkemystä siitä, miten yksilön oletetaan tekevän elämästään projekti, jossa pyritään jatkuvasti kehittämään itseään elämän kaikilla osa-alueilla oman arvonsa maksimoimiseksi.

Ikonen & Nikunen (2018) tutkivat, millaisilla mekanismeilla nuoria aikuisia ohjataan kohti yrittäjyyttä ja uusliberalistista ideaalisubjektia. He haastattelivat 40 hyvin erilaisista taustoista tulevia nuoria aikuisia. Yrittäjyysajatteluun ja uusliberalistiseen itsenäiseen vastuunkantoon kannustavasta ohjauksesta tutkijat tunnistivat kolme eri muotoa: sinnikkyys (*non-depressiveness*), onnellisuus ja kiitollisuus. Sinnikkyydellä tarkoitetaan sitä, että yrittämistä jatketaan sinnikkäästi mahdollisista epäonnistumisista huolimatta. Epävarmuus ja epäonnistuminen omasta panostamisesta huolimatta luo stressiä. Stressiä voi kuitenkin hallita, joten stressin sietokyvystä on myös tullut harjoiteltava taito, joka valmistaa tulevaisuuden epävarmuuteen. Onnellisuus on yksi nykyisen terapeuttisen kulttuurin päätavoitteesta, joten onnellisuuden oppimisesta on tullut tärkeä uusliberalistisen subjektin piirre. Sitä myös tarvitaan tulevaisuuden työelämää varten: vaikeuksien osuessa omalle kohdalla on yksilön silti pysyteltävä vahvana ja onnellisena subjektina. Onnellisuudesta ja omista vahvuuksista vastoinikäymisistä huolimatta voi myös rakentaa menestystarinoita, jossa yksilö epäonnistuu totaalisesti, mutta nousee vaikeuksien kautta jaloilleen. Epäonnistumisen katsotaan vahvistavan ja kehittävän yksilöä ja auttamaan häntä löytämään toivotun ideaalisubjektin itsestään. Kiitollisuus jatkaa samalla linjalla:

epäonnistuminen kääntyy vahvuudeksi ja resursseiksi tulevaisuudessa. Vaikeudet rakentuvat uusliberalistisessa ajattelussa vahvistaviksi selviytymistarinoiksi, joista opitaan ja ollaan jopa kiitollisia. Mikäli yrittäjyysajattelua ei haluta omaksua tai sitä vastustetaan, aletaan syyttää yksilöä hänen auttamisensa sijaan. (Ikonen & Nikunen, 2018, 1-13.) Uusliberalistisessa ajattelussa työllistettävyyteen liittyvät vaikeudet ovat yksilön vaikeuksia, joista he selviävät itse uusliberalistiseen ideaalisubjektiin mukautumisen avulla, vahvistaen omaa yritteliäisyyttä ja yrittäjyysajattelua. Huomio on jälleen yksilössä itsessään, kiinnittämättä huomiota yhteiskunnan tilanteeseen.

Samanlaista itsevastuullisuutta korostetaan myös OECD:n visiossa vuoden 2030 koulutuksesta ja koulussa opetettavista taidoista. OECD kehottaa kouluja opettamaan joustavuutta, positiivista asennetta elinikäistä oppimista kohtaan, vastuullisuutta ja tunteiden käsittelyä. Emotionaalisen vakauden ja sosiaalisten taitojen katsotaan olevan tulevaisuudessa yhtä tärkeitä tai jopa tärkeämpiä kuin kognitiiviset taidot. (OECD, 2018.)

Ihmiset nähdään nykytiedon valossa subjekteina, joilla on oikeuksia ja vapauksia, kun aiemmin heitä kohdeltiin yksilöinä, joilla on velvollisuuksia ja tehtäviä (Rose, 1990, 2). Kuluttajakansalaisen ideaalisubjekti on siis aktiivinen, joustava ja mukautuva selviytyjä, joka pärjää kilpailukyky-yhteiskunnan luomassa epävarmuudessa kuluttaen ja tuottaen verorahoja valtion kassaan.

4 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia Sipilän hallituksen toteuttamaa korkeakoulu-reformia, ja sitä miten se linkittyy laajemmin käynnissä oleviin koulutuspoliittisiin muutoksiin. Lähestyn korkeakoulureformia tutkimuksessani diskursiivisena käytäntönä, ja tavoitteenani on selvittää, mitä mediaesitysten luoman diskurssin puitteissa on mahdollista sanoa tai tehdä. Tutkimuksessani selvitän, millainen diskursiivinen käytäntö korkeakoulu-reformia käsittelevistä mediaesityksistä rakentuu ja millaisia argumentteja korkeakoulu-reformin edistämiseksi ja vastustamiselle on mediassa annettu. En pyri analysoimaan yksittäisiä toimijoita vaan näen eri instituutiot diskursiivisen käytännön sisällä oleviksi toimijoiksi, jotka omilla teoillaan toteuttavat ja luovat diskurssia. Tarkoitukseni on päästä yksittäisiä toimijoita syvemmälle, ja tarkastella kuinka korkeakoulu-reformin mediaesitykset kiinnittyvät koulutuspolitiikassa trendikkäisiin työllistettävyyteen ja uusliberalistiseen eetokseen. Lisäksi tarkastelen, kuinka media tuottaa ja ylläpitää koulutuksen markkinointumista edistäviä käytäntöjä.

Tutkin mediaesitysten kautta niitä paradoksaalisuuksia, joita korkeakoulu-reformin diskursiiviseen käytäntöön liittyi. Paradoksaalisuuksilla tarkoitan käytännön sisällä olevia, samanaikaisesti olemassa olevia jännitteitä. Paradoksaalisuuksien avulla pääsen irti jännitteiden kahtiajaosta, ja toisaalta sallin niiden monimuotoisuuden ja samanaikaisen sijoittumisen käytännön sisälle.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- 1) Millaisia argumentteja korkeakoulu-reformin edistämiseksi ja vastustamiselle mediassa esitetään?
- 2) Millaisia mahdollisia paradoksaalisuuksia korkeakoulu-reformin mediaesityksiin liittyy?

5 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa kuvaan tutkimuksen toteutusta ja esittelen aineistoni. Aineistonani on Helsingin Sanomien ja Yleisradion verkkouutisia, joita olen kohdennetusti etsinyt hakukoneiden avulla vuosilta 2015-2019. Pyrin tässä luvussa tuomaan näkyväksi aineiston tuottamisprosessia ja käytettyjä analyysimenetelmiä. Tuon myös näkyväksi sekä sitä, miten diskursiivinen käytäntö ohjaa diskursiivista lukutapaani, että sitä, millaisia valintoja ja suunnanmuutoksia olen tutkimusprosessin aikana tehnyt. Esittelen myös uutisia tutkimuskohteena ja kontekstia, jossa uutisia tuotetaan.

5.1 Aineiston tuottaminen

Käytän aineistonani valtakunnallisen median uutisia. Aineiston tuottaminen rajoittui Helsingin Sanomien ja Yleisradion tuottamiin uutisiin, sillä ne antavat kattavan aineiston koko Suomen tilanteesta fokusoimatta liikaa tiettyyn alueeseen. Aineiston tuottamisen alkumetreillä pohdin mahdollista aineistovinoumaa. Mikäli ottaisin mukaan vain 2017-2019 ilmestyneet uutiset, reformin valmisteluvaiheen uutisointi jäisi ulkopuolelle. Toisaalta tarkoitukseni oli median luomaa diskursiivista käytäntöä sekä sen mahdollisesti aiheuttamaa liikehdintää. Tutkimusasetelmani kannalta lähivuosien uutiset toimivat aineistona parhaiten. Aineistoa tuottaessa kuitenkin huomasin, ettei reformin valmistelu juurikaan esiintynyt mediassa, joten päätin ottaa mukaan myös muutamat löytämäni uutiset vuosilta 2015-2016. Sipilän hallituksen toimikausi alkoi toukokuussa vuonna 2015, joten en etsinyt uutisia sitä edeltävältä ajalta.

Tuotin aineistoni syksyllä 2019 ennen teoriaosion kirjoittamista enkä aineistoa etsiessä vielä ajatellut sen syvemmin uutisten uusliberalistisia olemuksia tai työllistettävyyden ilmentymistä. Lähdin etsimään aineistoani YLEn ja Helsingin Sanomien hakukoneiden avulla. Pyrin löytämään mahdollisimman paljon monipuolista tietoa, joten käytin useita hakusanoja ja rajasin haun alkamaan huhtikuusta vuodesta 2015, jolloin hallituksen toimikausi alkoi. Hakusanoinani olivat muun muassa: kasvatus, koulutus, yliopisto, ammatikorkeakoulu, korkeakoulu, opetusministeri, opetus, valintakoe, pääsykoe, valintakoeuudistus, korkeakoulu-uudistus, koulutuspolitiikka, OAJ, opiskelijat, ammattikoulu ja lukiolaiset. Muutamista uutisista löysin linkkejä toisiin uutisiin, joita päätin myös hyödyntää aineiston tuottamisessa. Otin talteen kaikki löytämäni uutiset, jotka liittyivät edes löyhästi Sipilän hallituksen tekemään korkeakoulureformiin. Aineistoksi kertyi täten 78 uutista.

Pyrin kategorisoinnin ja aikajanan avulla selkeyttämään aineistoani ja huomaamaan päällekkäisyyksiä YLEn ja Helsingin Sanomien uutisissa. Pyrin ensin jaottelemaan uutisia mekaanisesti kategorioittain: todistusvalinta ja lukiolaiset, valintauudistus ja korkeakoulut, yhteiskunnan muutos ja korkeakoulut, järjestöt ja reformi sekä koulutuspolitiikka ja talous. Kategorioihin jaottelu oli kuitenkin haastavaa, sillä teemat olivat usein linkittyneitä toisiinsa ja uutiset olisivat lähes poikkeuksetta sopineet useampaan kuin yhteen kategoriaan. Päätin laittaa uutiset aikajanelle, jotta hahmottaisin reformin kokonaiskuvan ja uutisoinnin tapahtumakulun, ja aikajanelle sijoittaminen osoittautuikin oivaksi tavaksi huomata uutiskanavien päällekkäisyyksiä. Usein asiantuntijat olivat antaneet samankaltaisia lausuntoja molempiin medioihin, joten poistin päällekkäiset ja samankaltaiset uutiset aineistostani. Päätin tässä vaiheessa keskittyä teorian kirjoittamiseen, joten jätin aineiston sikseen ja päätin jakaa sen teemoihin myöhemmin. Oman näkökulmani selvittyä karsin vielä aineistostani turhia uutisia, jotka eivät liittyneet lopulliseen tutkimusasetelmaani. Lopullinen aineistoni koostui 53 artikkelista, joista vanhin oli julkaistu touku-kuussa 2015 ja uusin heinäkuussa 2019. Käyttämäni uutiset on listattu Liitteessä 1.

5.2 Korkeakoulureformin mediaesitykset diskursiivisena käytäntönä

Lähestyn tutkimusaiheeni Foucault'n ajattelusta soveltamalla diskursiivisella käytännöllä. Bacchin ja Bonhamin (2014, 174) mukaan Foucault ei ollut niinkään kiinnostunut diskurssien kielellisistä ominaisuuksista, vaan siitä miten diskurssit toimivat, ja kuinka ihmiset toimivat diskurssin sisällä toteuttaen diskurssia omalla toiminnallaan, täten ylläpitäen sen olemassaoloa.

Diskurssit eivät siis tarjoa objektiivista totuutta asioista, vaan niiden avulla voidaan luoda erilaisia todellisuuksia, joissa ihmiset toimivat. Käytännöt tässä yhteydessä tarkoittavat paikkoja, joissa sanottu on sanottu ja tehty on tehty, säännöt luotu ja syyt annettu ja jossa suunniteltu ja itsestäänselvyys kohtaavat ja yhdistyvät. Todellisuudet eivät kuitenkaan synny tyhjiöstä, vaan niillä on jokin agenda ja ne ovat jonkun keinotekoisesti luomia. (Bacchi & Bonham, 2014, 176-177.) Diskurssit ovat myös aina kiinni järjestelmässä, joka on sidoksissa toisiin diskursseihin (Foucault, 2005, 36). Diskurssien valta perustuu siihen, miten ihmiset toimivat diskurssin sisällä ja miten ne ohjailevat ja positioivat subjekteja. Foucault haastaa ajatusta suvereenista, ylivoimaisesta subjektista (Bacchi & Bonham, 2014, 178).

Brunila (2009, 37) on tuonut esiin, kuinka diskurssin sisällä puhuva on toisaalta sidottu käyttämäänsä diskursiivisesti rakentunutta kieltä, mutta toisaalta hänellä on myös mahdollisuus haastaa diskursseja ja kyseenalaistaa niiden pakottavuutta. Subjektipositio on Foucault'n filosofian ydin, ja hän ohjaakin kysymään, miten käytännöt objektivoivat ihmisiä erilaisiksi subjekteiksi (Alhanen, 2007, 16). Positiot ovat subjekteille annettuja asemia, ja joskus niin itsestään selviä ja omaksi omittuja, ettei subjekti tiedosta toimivansa tietyn diskurssin sisällä. Foucault siirtääkin analyysissään diskurssit yleisempään tilaan, jotta diskursseihin liitetty tuttuus ja itsestäänselvyys voidaan hälventää (Foucault, 2005, 40). Subjektivoinnista puhuttaessa tarkoitetaan tekniikoita, joilla pyritään vaikuttamaan ihmisten käyttäytymiseen, toimintaan ja ajatteluun. Tutkimuksissaan Foucault on tarkastellut instituutioita ja ihmistieteitä, joissa on pyritty muokkaamaan ihmisten toimintaa ja olemisen tapaa. Diskurssit objektivoivat ihmisiä kyseiselle diskurssille tyypilliseen malliin, ja sen avulla voidaan muokata ihmisen toimintaa. Foucault pyrkiikin horjuttamaan itsestäänselvyksiä ja ohjaa lukijoita kyseenalaistamaan annetut normit ja muuttamaan omaa ajatteluaan. Hän pyrki tuomaan näkyväksi modernin ajan hallintaa ja vallankäyttöä, normalisoivaa hallintaa, jossa yksilöiden käytöstä verrataan annettuihin normeihin, ja joihin yksilöitä tietoisesti ohjataan. (Alhanen, 2007, 15-22.) Esimerkiksi työllistettävyyspolitiikka objektivoi ihmisiä työllistettyihin ja työttömiin. Objektivoimalla ihmisiä työttömäksi, voidaan heihin kohdistaa erilaisia hallintakeinoja, joiden avulla heidät voidaan saada diskurssin sisällä 'oikeaksi' katsotuksi subjektiksi, eli työllistetyksi.

Jokaisessa todellisuudessa on omat rajansa ja vapautensa sanoa asioita diskurssin säätelemisissä rajoissa. Foucault oli kiinnostunut kahden tilan välimaastosta: siitä mitä voitaisiin kielen avulla sanoa, ja siitä rajallisesta määrästä, mitä oikeasti sanottiin. Jälleen huomio on kielellisten aspektien sijaan kokonaiskuvassa: subjektien välisissä suhteissa, materiaalisissa ja symbolisissa elementeissä, jotka tekevät sanotuista asioista merkityksellisiä ja oikeutettuja. Analyysiä voidaan jatkaa tarkastelemalla niitä prosesseja ja sääntöjä, jotka tekevät sanotusta totuuden. Tiedon katsotaan silloin olevan sitä, mitä diskurssin sisällä on mahdollista sanoa totuudeksi. (Bacchi & Bonham, 2014, 178-179.) Aineistolta voidaankin kysyä: miksi sanottiin juuri kyseinen lausuma, eikä jotain muuta? (Foucault, 2005, 41). Kysymyksen asettelu mahdollistaa hiljaisten diskurssien paikantamisen. Mahdollistamalla vain tiettyjen lausumien ääneen sanomisen, suljetaan muut diskurssit ulkopuolelle, kategorisoiden lausumia hiljaisiin ja julkilausuttuihin. Foucault ei kuitenkaan ollut kiinnostunut hiljaisten diskurssien analyysistä, vaan siitä, miten julkilausutut lausumat sulkevat kaiken muun pois, miten siitä on tullut korvaamaton totuus, ja miksei se voi olla mikään muu kuin vallitseva diskursiivinen käytäntö (Foucault, 2005, 42). Analyysi

keskittyy nimenomaan lausumiin, eikä tarkoituksena ole selittää niitä tieteellä tai ajanhengellä, eikä pyrkiä pohtimaan lausuman esittäjän tarkoitusperiä tai pyrkimyksiä. Lausumajoukkoa pyritään tarkastelemaan sellaisinaan, jolloin ne muodostavat diskursiivisia tapahtumia. (Alhanen, 2007, 57.)

Diskursiivinen käytäntö on siis joukko anonyymejä, historiallisia sääntöjä, jotka on sidottu tiettyyn aikaan ja paikkaan, tiettyyn ekonomiseen, maantieteelliseen, sosiaaliseen tai kielelliseen alueeseen, ja jotka määrittelevät julkilausuttua toimintaa (Bacchi & Bonham, 2014, 180). Toisin sanoen diskursiivinen käytäntö muodostuu lausumien kokonaisuudesta, jotka ovat nimenneet käytännön, kuvanneet tai selittäneet sitä, kertoneet sen seurauksista, viitanneet sen vastaavuuksiin ja arvioineet sitä. Ennen pitkää lausumien myötä on muodostunut diskursseja, jotka ovat muodostavat diskursiivisen käytännön. (Foucault, 2005, 47.) Diskursiiviset käytännöt muovautuvat ajan kuluessa, ja siksi analyysiä tehdessä tulee kantaa mukana diskursiivisen käytännön ajallista kontekstia, jossa diskursseja toteutetaan.

Analyysissäni tarkastelen korkeakoulureformin mediaesityksiä diskursiivisena käytäntönä ja pyrin sitä soveltaen selvittämään, millä tavalla uusliberalistinen eetos ja siihen kiinnittyvä työllistettävyys ovat tulleet osaksi suomalaisen koulutuspolitiikan käytäntöjä, ja miten korkeakoulureformin piirissä toimivia subjekteja ohjaillaan kohti kuluttajakansalaismaista ideaalisubjektia. Olen myös kiinnostunut siitä, miten korkeakoulureformin piiriin kuuluvat subjektit ottavat -tai ovat ottamatta- vastaan heihin kohdistuvia odotuksia. Ohjailun lisäksi pyrin tarkastelemaan korkeakoulureformin mediaesityksiin liittyviä jännitteitä, jotka liittyvät vahvasti diskursiivisen käytännön sisällä oleviin toimintatapoihin, joiden ääneen lausuminen ei ole tämän diskursiivisen käytännön sisällä kuitenkaan hyväksyttävää. Foucault'n ajatuksia mukaillen (Foucault 2005, 259) tarkoitukseni on tuoda näkyväksi diskursiivisen käytännön sisällä tapahtuvat subjektien eroavat toiminnat, joissa esiintyy ristiriitaisuuksia ja eroavia mielipiteitä.

Valitsin analyysin kohteeksi korkeakoulureformin mediaesitykset pelkän korkeakoulureformin sijaan, sillä medially on omat intressinsä ja tarkoitusperänsä, joita en voi aineistostani jättää huomiomatta. Journalismi ei pelkästään mukaile ja toista vaan luo ja ylläpitää diskursiivisia käytäntöjä. Esimerkiksi Türken ym. (2016) tutkivat minuuden kehittymistä ja subjektipositioita mediadiskurssissa ja havaitsivat median ohjailevan subjekteja kohti uusliberalismiin linkittyvää yrittäjäminää. Toisaalta medially on myös valtaa ja voimaa muuttaa asioita (esim. Luostarinen & Uskali, 2006). Seuraavaksi avaan uutisia tutkimuskohteena.

5.3 Uutiset aineistona

Aineistoni on poimittu julkisilta, valtakunnallisilta uutissivustoilta. Aineisto sisältää paljon kommentteja eri liittojen ja puolueiden edustajilta. Analyysiä tehdessä pohdin, voinko laittaa mahdollisiin lainauksiin, kuka niin on sanonut. Tuntui jokseenkin mahdottomalta pyrkiä kertomaan yhteiskunnallisesta ja ennen kaikkea poliittisesta ilmiöstä anonymisti, etenkin kun osa kommenteista olisi anonymiteetistä huolimatta helposti tunnistettavissa pienellä vaivannäöllä. Tarkastelun kohteena ei kuitenkaan ollut yksittäiset toimijat vaan laajemmat yhteiskunnalliset rakenteet ja käytännöt, joten päätin henkilöinnin sijaan nimetä sitaatteihin instituutiot, joita kommentit edustavat. Siten vältin myös yksittäisten ihmisten syyllistämisen, ja pystyin pitämään tutkimuksen kohteenani laajemman yhteiskunnallisen keskustelun.

Turtiainen & Östman (2013) esittelivät verkkotutkijan eettisen kehyksen (kuva 3. Verkkotutkijan huoneentaulu), jonka avulla tutkija voi reflektoida omia tutkimuskäytänteitään. He kehottivat pohtimaan, mihin tarkoitukseen verkkoa käyttää, onko se tutkimuksen väline, lähde vai kohde. Usein nämä tavat limittyvät verkkotutkimuksessa, mutta itselle se oli vain lähde, sillä osa aineistostani on ilmestynyt myös painetussa sanomalehdessä enkä ole itse tuottanut aineistoa verkossa. Turtiainen ja Östman (2013) painottivat tutkittavien ihmisten kunnioittamista ja aineiston syntykontekstin hahmottamista. Uutiset aineistona antavat tietyn representaation yhteiskunnasta, johon journalistit ja heidän taustallaan vaikuttavat tahot ovat halunneet vaikuttaa. Suomessa valtakunnalliset mediatoimistot ovat melko yhdenmukaisia, ja niillä on taipumusta jättää kertomatta valtaviiran vastaisia näkemyksiä julkisuuteen (Luostarinen & Uskali, 2006, 190). Tutkijana ja lukijana on siis tärkeä tiedostaa, ettei aineistoni ole syntynyt tyhjiöstä. Uutiset edustavat todellisuutta, joka on luotu tiettyjen diskursiivisten käytäntöjen varaan. Tutkijana pyrin tuomaan näitä käytäntöjä näkyviksi.

Media ja journalismi eivät tarkoita samaa asiaa, vaikka ovatkin linkittyneitä toisiinsa. Medialla tarkoitetaan markkinalähtöisiä uutistoimistoja, journalismin ollessa demokraattista julkisuutta ylläpitävä yhteiskunnallinen käytäntö. (Väliverronen, 2009, 23.) Journalismi uudistui 1990-luvulla saatuaan paljon kritiikkiä liiasta eliittipainotteisuudesta ja keskustelemattomuudesta. Kritiikin myötä syntyi niin sanottu kansalaisjournalismin liike, jossa painopiste siirtyi instituutioiden sijaan yksilöpainotteisiin, samaistuttavampiin tarinoihin. Kansalaisjournalismi syntyi vastaukseksi kansan kritiikkiin omien vaikuttamismahdolli-

suuksien rajallisuudesta. Journalismia pyrittiin muokkaamaan kohti dialogista keskustelua, joka toimisi edustuksellisen demokratian mukaisesti, tarjoten kaikille ryhmille mahdollisuuden osallistua julkiseen keskusteluun. Suomea on kritisoitu dialogisen keskustelun puutteesta, siitä että suomalaiseen mediaan mahtuu vain yksi totuus. Dialogin puute voi johtua esimerkiksi keskusteluareenan puutteesta tai omien vaikutusmahdollisuuksien katsotaan olevan rajalliset, jolloin keskustelu ei motivoi. Sillä voidaan myös tarkoittaa median keskinäistä konsensusta, tai toisaalta se voi olla myös eliitin rakentama konsensus muutosten aikaansaamiseksi. (Luostarinen & Uskali, 2006, 190.) Tulkiten tämän niin, että poliittinen ilmapiiri vaikuttaa vahvasti siihen, mistä ja miten journalistit kirjoittavat.

Journalismin voidaan medioitumisen aikakaudella katsoa horjuttavan poliittisten päättäjien asemaa, haastavan heitä ja tuovan näkyväksi poliittisia intressejä. Tällöin journalismi näyttäytyy ikään kuin näyttämönä, jolla eri tahot kilpailevat intresseistään. Toisaalta politiikan journalismin kehittymisen voidaan katsoa olevan samassa kehityslinjassa politiikan kehittymisen kanssa, jolloin poliittisten päättäjien ja journalistien vastakkainasettelun katsotaan olevan vain kulissi, jonka takana journalismin intresseinä on kontrolloida politiikkaa sanelemalla pelisääntöjä. (Väliaverron & Kunelius, 2009, 246-247.)

Suomen mediassa lähes kaikki ryhmät ovat edustettuina, mutta perusteita keskustelemattomuudellekin on. Journalistien käyttämät lähteet vaikuttavat aiheesta käytävään keskusteluun ja sävyyn, jolla asioista puhutaan. Lähteiden käyttö ei ole koskaan neutraalia, vaan luo jatkuvasti kahtiajakoa eri kantojen välille, herätellen keskustelua, mutta toisaalta luoden vastakkainasettelua, jolloin omaa mielipidettä ei välttämättä uskalleta julkisuudessa myöntää. (Luostarinen & Uskali, 2006, 191.) Esimerkiksi korkeakoulureformia tutkittaessa reformia tukevia kommentteja on selkeä vähemmistö, ja julkisuudessa reformin kannattajiksi on ilmoittautunut vain kourallinen ihmisiä.

Poliittisen ilmapiirin lisäksi uutisia analysoidessa on hyvä pitää mielessä, että uutistointot ovat liikeyrityksiä, jolloin lukijat nähdään asiakkaina, joita tulee miellyttää ja houkutella uutisten pariin (Luostarinen & Uskali, 2006, 192-194). Journalismi on siis myös bisnestä, jolloin lukijamäärät ja palaute ohjaavat ja muokkaavat uutisten sisältöä. Valitsin aineistooni Helsingin Sanomien ja YLEn uutisia, sillä YLE on julkisrahoitteinen järjestö, eikä täten toimi kaupallisin perustein. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ole vertailla Helsingin Sanomia ja YLEä keskenään, vaan tarjota mahdollisimman monipuolinen kuva tutkittavasta ilmiöstä.

5.4 Diskurssianalyttinen lukutapa

Silmäilin aineistoani jo tuottamisen aikana ja pyrin silloin valikoimaan mielenkiintoisia ja aineistossa toistuvia näkökulmia työtäni ajatellen. En aluksi juurikaan rajannut tai luginut näkökulmaani, vaan aineistoa lukiessa pyrin luomaan yleistä kuvaa niiden edustamasta koulutuspoliittisista trendeistä. Aineistoa kertyikin paljon, ja käytin paljon aikaa sen kategorisoimiseen ja käsittelyyn. Korkeakoulureformissa moni asia on linkittynyt toiseen, eikä yksi uutinen välttämättä ilmennä vain yhtä uudistuksen osa-aluetta. Tuntui etten saanut aineistosta mitään irti, enkä ymmärtänyt mitä sillä oikein pitäisi tehdä. Päätin laittaa uutiset aikajanelle ja kirjoitin niiden alle pienet muistiinpanot asioista, joita pidin tärkeinä ja joita halusin nostaa esille. Tein tämän vaiheen ennen teoriaosion kirjoittamista, joten teoria ei ohjannut lukemistani. Toki minulla oli siinä vaiheessa ajatus teoreettisesta viitekehyksestä, joten en voi etäännyttää itseäni täysin objektiiviseksi lukijaksi.

Palasin aineistoon teoriaosion kirjoittamisen ohella muutama kuukausi myöhemmin. Tällä kertaa aloin lukea aineistoa uudesta näkökulmasta, pyrin löytämään kuvauksia yhteiskunnallisista valtasuhteista ja hallinnasta, joita korkeakoulureformi edustaa. Artikkeleita läpi käydessäni huomasin toistuvia teemoja, joiden mukaan aloin jaotella aineistoa. Nostin mukaan myös muutamia pienempiä huomioita ja teemoja, joiden ajattelin sisältävän tutkimukseni kannalta merkittäviä havaintoja. Teemat olivat enemmänkin laajoja kattermejä, joiden avulla pystyin jäsentämään aineistoani luettavampaan muotoon. Teemoittelin aineistoni kahdeksaan erilaiseen koulutuspoliittiseen kategoriaan: reformin sukupuolittuneisuus, työelämälähtöisyys ja markkinatalouden intressit, vapauden ja kontrollin ilmentymiä, uudistuksen synty ja sen legitimoiminen, kuinka koulutuksesta puhutaan, tasa-arvo, nuoret ja mielenkiintoiset nostot sekä kansainvälistyminen. Keräsin teemojen alle mielenkiintoisia sitaatteja ja omia kommentteja, joita peilasini jo kirjoittamaani teoriaosioon. Tarkastelin reformia työllistettävyyden ja uusliberalismin näkökulmasta ja etsin reformin kiintymäkohtia teoriaosiooni. Pyrin paikantamaan mediassa esitettyjä luonnollisina ja itsestäänselvyyksinä pidettyjä argumentteja ja toimintamalleja horjuttaakseni niiden ontologisuutta (Alhanen, 2007).

Seuraavaksi pyrin kysymään aineistoltani, mitä aineistoni perusteella mediaesitysten diskursiivisen käytännön valossa on mahdollista sanoa tai tehdä, miten diskursseja säänneltiin ja tuotettiin, ja kiinnitin huomioni sekä reformia oikeuttaviin argumentteihin, että reformia puolustaviin organisaatioihin ja tahoihin. Vaikka tarkoitukseni ei ole tar-

kastella yksittäisiä toimijoita, koin hyödylliseksi eritellä eri tahojen näkemyksiä korkeakoulureformista. Erottelun avulla pyrin tarkastelemaan, miten eri tahoilla on mahdollisuus toimia diskursiivisen käytännön puitteissa. Analyysiä tehdessäni kuitenkin huomasin tekemieni teemojen alla olevan laajempia toimintaa ohjaavia diskursseja, joten valitsin lopulliseen tarkasteluun kolme diskurssia, autonomian, työllistettävyyden ja sukupuolittuneisuuden diskurssit, pyrkien analysoimaan, millaisia argumentteja korkeakoulureformin puolesta ja vastaan annetaan, ja kuinka se on otettu vastaan.

Diskursseja tutkiessani huomasin niiden sisällä olevan vahvoja jännitteitä, joten otin tarkasteluun diskurssien sisäiset paradoksaalisuudet (Brunila, 2009). Tarkoitukseni oli tarkastella, millaisilla argumenteilla reformia puolustetaan ja vastustetaan, millaisia samanaikaisia jännitteitä tähän liittyy, ja kuinka ihmiset ovat toimineet diskurssin sisällä. Pyrin kuitenkin välttämään liiallista dikotomista jaottelua puoltaviin ja vastustaviin argumentteihin, jotta voisin kuvata laajemmin käytännön sisällä tapahtuvaa toimintaa, ja toisaalta hyväksyä jännitteiden samanaikaisen olemassaolon. Tahdoin myös selvittää, onko vallitsevaa diskursiivista käytäntöä pyritty horjuttamaan, ja jos on niin miten. Analyysin edetessä havaitsin mediaesitysten keskittyvän vahvasti yksilön selviytymiseen ja yksilöön liitettäviin mallikansalaisen ominaisuuksiin uusliberalistista eetosta mukaillen, joten päätin muokata työllistettävyydiskurssista kuluttajakansalaisen ideaalisubjektin diskurssin. Näkökulman muutoksen myötä päädyin myös tarkastelemaan teoreettista viitekehystä uudelleen ja tekemään rakenteellisia muutoksia.

Diskursiivisessa käytännössä ei keskiössä kuitenkaan ole yksittäiset toimijat, vaan laajemmat yhteiskunnalliset rakenteet. Instituutioiden tarkastelun sijaan pyrin myöhemässä analyysivaiheessa keskittymään siihen, kenen intressejä ajetaan, miten niitä ajetaan, kuka niitä ajaa ja miten luotu diskurssi saadaan näyttämään totuudelta (Foucault, 2005). Lukutavan omaksuminen vei aikaa, ja vaikka tiesin suomalaisen koulutusmaailman mukailevan globaaleja markkinoitumisen ja työllistettävyyden trendejä, ei niiden paikantaminen ollut itsestään selvää. Diskursiivisen käytännön hahmottaminen vaati myös paljon hiljaisuuden tulkintaa: kuka ei saanut ääntään kuuluviin mediassa ja mitä sillä haluttiin mahdollisesti viestiä?

Tiedostan omat intressini ja kiinnostuksenkohteeni analyysiä tehdessä, jotka vaikuttivat oman näkökulmani valikoitumiseen. Aineistoni on hyvin laaja ja tutkimani ilmiö moninainen, josta riittäisi analysoitavaa monenlaiseen tutkimukseen. Valitsin diskurssianalyysin, sillä sen avulla pääsen ilmiöön käsiksi pintaa ja puhetta syvemmälle, tarkastelemaan toimijoiden sijaan laajempaa yhteiskunnallista liikehdintää.

6 Mediaesitykset paradoksaalisuuksien ilmentyminä

Tässä luvussa tarkastelen korkeakoulureformin mediaesityksiä diskursiivisena käytäntönä. Tarkastelen korkeakoulureformiin mediassa liitettyjä sääntöjä ja tutkin sitä, mitä diskurssin sisällä on mahdollista sanoa ja miten toimia. Kiinnitän huomiota argumentteihin, joiden avulla korkeakoulureformi on mediassa saatu näyttämään välttämättömältä muutokselta ja itsestäänselvyydeltä. Tutkin myös diskursiivisen käytännön tarjoamia positiioita, ja sitä miten subjektit ovat asettuneet heille osoitettuihin positiioihin. Analyysissäni olen pyrkinyt nostamaan esille valta-asetelmiin liittyviä paradoksaalisuuksia, joita samanaikaisesti nostetaan esille mediassa niiden kuitenkin aina onnistumatta keskustelemaan keskenään. Lisäksi nostan esille valintoja, joilla erilaisia argumentteja oikeutetaan. Seuraavaksi esittelen alaluvuissa diskurssien sisäisiä, samanaikaisia jännitteitä.

6.1 Ohjailun ja vapauden paradoksaalisuus

Tässä alaluvussa nostan esille sekä ohjailun ja vapauden ilmentymiä korkeakoulu- ja yksilötasolla, että niiden välillä olevia jännitteitä. Ohjailun ja vapauden paradoksaalisuuksia esiintyi sekä yksilö- että korkeakoulutasolla. Ministeriön katsottiin kajoavan korkeakoulujen autonomiaan ohjailemalla rahoitusta ja antamalla määräyksiä esimerkiksi valintakoeuudistusten luonteesta ja aikatauluista, vedoten pitkien siirtymien hintaan yhteiskunnalle ja yksilöille (HS 12.10.2017). Samanaikaisesti ministeriö kuitenkin puolusti korkeakoulujen autonomiaa ja omaa toimintaansa vedoten korkeakoulujen tehneen itse omat valintaperusteensa (HS 13.9.2017). Yksilötasolla korostettiin vapauksia ja oikeuksia, kuitenkin ohjaten nuoria kohti 'oikeana' pidettyä polkua. Tähän paradoksaalisuuteen nuoret reagoivat uupumuksella ja lisääntyneellä stressillä (ks. HS 16.1.2018).

Mediassa nostettiin esille korkeakoulureformin tarkoitusperiä. Koulutukseen kohdistettujen säästöjen vuoksi koulutuksen katsottiin vaativan rakenneuudistuksen laadukkaan opetuksen ja tutkimuksen turvaamiseksi (YLE 28.5.2015). Mediassa vedottiin myös nykyisen järjestelmän tehottomuuteen ja suureen hintaan. Korkeakoulureformia oikeutettiin myös vetoamalla tasa-arvoisempaan koulutusjärjestelmään, jossa valmennuskurssien painoarvo laskisi ja valintakokeisiin valmistautumista helpotettaisiin. (HS 25.9.2017.) Korkeakoulureformia legitimoitiin mediassa uusliberalismille tyypillisillä argumenteilla, joissa korostuvat muutoksen välttämättömyys, tehokkuuden parantaminen ja hinta (ks.

Ball 2004). Samalla tuotiin näkyväksi ministeriön käyttämää valtaa rahoituksen ohjaamisessa (HS 24.10.2018), joka ilmentää uusliberalistista hallintaa, jossa valtio voi ohjailta koulutusta rahoituksen avulla (esim. Varjo ym., 2016).

Korkeakouluilla on autonomia ja oikeus päättää itseä koskevasta sisällöstä. Autonomiiaa lisättiin vuoden 2010 yliopistolaissa, mukaillen Euroopassa käynnissä olevia koulutuspolitiikan trendejä (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2016, 15). Koulutuksella on suuri rooli yhteiskunnallisesti, ja sen avulla pyritään varmistamaan suomalainen elintaso ja vaikuttamaan yhteiskunnan ongelmiin, kuten syrjäytymiseen, työttömyyteen ja työvoimapulaan (Lindberg, 2013, 12). Tämä huomioon ottaen on ymmärrettävää, miksi niin monet tahot, mukaan lukien aineistonani käyttämä media, pyrkivät saamaan mielipiteensä kuuluviin korkeakouluihin liittyvässä päätöksenteossa. Korkeakoulutuksen uudistusten ei kuitenkaan tulisi pohjautua muiden agendoille, sillä korkeakouluilla on oikeus päättää itse omista asioistaan. Tästä ristiriidasta uutisoi muun muassa Helsingin Sanomat (29.10.2018), pohtien valtion rahahanojen säätelyn vaikutuksia korkeakoulujen autonomiaan.

Aineiston perusteella mediassa oltiin huolissaan valtion uhkaavan korkeakoulujen autonomiaa ohjailemalla opiskelijavalintaperusteita ja rahoitusta. Opettajien ammattijärjestö (OAJ) kommentoi valtion korkeakoulujen ohjailusta:

Korkeakouluilla on autonomia, mutta ministeriö ei nyt tunnu luottavan niihin, vaan sanelee tarkoin, mistä niille maksetaan eli mitä niiden kannattaa tehdä”, (OAJ, HS 24.10.2018)

Toisin sanoen rahahanoja ohjailemalla ministeriön katsottiin määrittelevän, millaisia päätöksiä korkeakoulun piirissä tehdään. Koulutuksesta luotiin kysyntään ja tarjontaan pohjautuva markkina, jossa ministeriö saneli pelisäännöt. Toiminta perustuu näennäisiin markkinoihin (Alasuutari 2006, 44), jotka on luotu uusliberalistisessa diskurssissa. Esimerkki tällaisesta rahoitusmalliin perustuvasta toiminnanohjailusta on mediassa esille nostettu rahoituksen antaminen suoritettujen tutkintojen perusteella (HS 24.10.2018). Korkeakouluista tulee yrityksen kaltaisia organisaatioita, jolloin toimintaa ohjaavat tehokkuus, tuottavuuden lisääminen ja tulostavoitteet (Lindberg, 2013, 11). Yliopistojen autonomian, akateemisen vapauden, ja sivistystyön katsottiin olevan vaarassa, kun tarkoituksena on tuottaa mahdollisimman paljon tutkintoja mahdollisimman nopeasti rahoituksen turvaamiseksi (HS 18.9.2017).

Rahoituksen lisäksi opiskelijavalinnat herättivät keskustelua mediassa. Ministeriö ja eri tahot kävivät keskustelua korkeakoulujen autonomiasta ja siitä, kuka uudistuksista ja valintaperusteista päätti. Yhtäältä kerrottiin opiskelijavalintojen olevan korkeakoulujen päättävissä (HS 13.9.2017), toisaalta luotiin kuvaa ministeriöstä korkeakoulujen autonomian ohittavana ja kiirehtivänä toimijana:

Hallitus on, yliopistojen autonomiasta juuri piittaamatta, päättänyt panna tuulemaan ja saattaa yliopistojen sisäänpääsyjärjestelmän parissa vuodessa uuteen uskoon korostaen ylioppilastutkintoa. (HS 18.9.2017)

Mediassa korkeakoulureformin katsottiin olevan siis ministeriön toimeenpanema uudistus, johon korkeakouluilla, tässä tapauksessa yliopistoilla, ei katsottu olevan niille kuuluvaa autonomiaa valtaa. Korkeakoulut ja etujärjestöt nostivat mediassa esille kritiikkinsä ministeriön toiminnasta, jonka jälkeen ministeriö korosti jälleen korkeakoulujen autonomiaa:

Yliopistojen laissa säädetty autonomia ei myöskään ole uhattuna, sillä opetus- ja kulttuuriministeriö on sopinut muutoksesta yliopistojen kanssa. Todistusvalinnan painottaminen sekä niistä pääsykokeista luopuminen, jotka vaativat liian rankkaa valmistautumista tai valmennuskursseja, keräävät kannatusta. (Hallituspuolueen kansanedustaja, HS 25.9.2017)

Kun todistusvalinnan ensimmäinen valintaperuste-ehdotus julkaistiin, mediassa käytiin kahdenlaista keskustelua. Oppositio nosti esiin huolensa lukion yleissivistävän roolin heikentymisestä ja korkeakoulujen autonomian heikentymisestä (HS 14.11.2017) ja ministeriö pyrki ohjaamaan kritiikkiä korkeakoulujen suuntaan:

Ministeriö on kiirehtinyt rauhoittelemaan keskustelua. Sen mukaan pisteytysmallit ovat ”alustavia” ja opiskelijavalinnan kriteereistä päättäminen kuuluu korkeakoulujen autonomiaan. Ministeriö korosti, ettei se päättä valintaperusteista. (HS 14.11.2017)

Mediassa ministeriön katsottiin välttelevän vastuuta ja ohjaavan kritiikin korkeakouluihin, vaikka oli itse sen toimeenpaneva elin. Suuren mediakritiikin vuoksi valintaperusteita päätettiin muokata ja uudet valintaperusteet julkaistiin kesällä 2018 (YLE 14.11.2017b; HS 6.6.2018). Ministeriön mediassa ylläpitämä autonomiadiskurssi sai säröjä, kun ministeriön asettaman työryhmän jäsen kertoi ministeriön vaatimuksista liittyen työryhmän toimintaan. Hankkeen tarkoituksena oli pohtia ylioppilastutkinnon tehokkaampaa hyödyntämistä opiskelijavalinnassa. Opetus- ja kulttuuriministeriö kuitenkin ilmoitti suunnitelman muutoksesta kesken projektin:

Elokuussa 2017 OKM:n edustajat ilmoittivat, että työryhmän tulisi laatia vuoden loppuun mennessä yo-arvosanoihin perustuva pisteytysjärjestelmä, jolla korkeakoulut valitsisivat

uudet opiskelijansa. Hänen mukaansa työryhmä pyysi ministeriöltä toteutuksen lykkäystä. ”Meidän mielestämme vuosi 2020 tulisi aivan liian pian. Ihan ajatellen lukiolaisia.” Ministeriö ei myöntänyt lykkäystä. (HS 26.5.2019)

Median mukaan työryhmä pyrki toimimaan hakijälähtöisemmin, hidastamaan ja ottamaan huomioon lukiolaiset, joita uudistus koski. Ministeriö ei kuitenkaan median perusteella antanut tähän lupaa. Opetusministerin sanojen mukaan uudistus täytyi ajaa tehokkaasti läpi, jotta muutoksia voidaan saada aikaan yhdellä ministerikaudella (HS 14.7.2018). Ministeriön toiminta sai liitot ja kasvatuksen asiantuntijat kommentoimaan reformia mediassa:

Valintakoeuudistuksessa on myös toinen sokea piste. Ei puhuta siitä, miksi uudistus tehdään. Itse näen, että korkeakouluvalinnoissa haetaan helppouden maksimia, ei asiakasarvon maksimia. Nyt osaoptimoidaan hallintoa. Kamalaa on, että optimoitavasta systeemistä puuttuvat asiakkaat, nuoret. (Entinen rehtori, HS 20.10.2017a)

Mediassa heräteltiin keskustelua nuorista ja heidän hyvinvoinnistaan uudistusten keskellä. Huomionarvoista on se, miten keskustelua käytiin. Yllä olevasta katkelmasta käy ilmi markkinoitumispuheen hiipiminen myös koulutuksen piiriin, jonne sen ei lähtökohtaisesti aiemmin katsottu kuuluvan. Nuoria puhuteltiin asiakkaina ja korkeakouluvalinta nähtiin optimoitavana systeeminä. Samanlaista puhetta ja markkinoitumiskeskustelua tuotti myös mediassa käyty keskustelu korkeakoulureformista hallituksen kärkihankkeena (esim. YLE 28.5.2015).

Ministeriön ohjailu kuvaa hyvin uusliberalistista hallitsemista, jossa hallinnosta on siirrytty hallitsemiseen (esim. Patomäki 2007; Ball, 2004). Median diskurssin mukaan ministeriö pyrki vaikuttamaan korkeakoulujen toimintaan ohjailemalla niitä rahoituksella ja kehittämällä erilaisia työryhmiä, joissa myös korkeakoulujen työntekijöitä oli edustettuina. Diskurssista on paikannettavissa viitteitä koulutuspoliittisesta trendistä, jossa talouselämän ehdot määrittelevät ja muokkaavat koulutusta, ja sanelevat ehtoja sille, millaista koulutusta voidaan järjestää (Ball, 2004, 10). Diskurssin avulla pystyttiin siirtämään vastuu oman agendan ajamisesta muille toimijoille.

Ministeriö perusteli uudistusta kilpailukykydiskurssille tyypillisellä muutoksen tarpeella, painottaen osaamisen varmistamista tulevaisuudessa ja koulutustason laskua kansainvälisissä vertailuissa (Ball, 2004, 7-8; HS 14.7.2018). Mediassa ministeriö ja työryhmä maalasivat kuvaa muutoksesta välttämättömyytenä, jolloin toisenlaisille totuuksille ei jäänyt tilaa. Keskustelua korkeakoulureformin valmistelun aikaan ei mediassa syntynyt, jol-

loin ministeriön luomaa hegemonista diskurssia oli mahdotonta horjuttaa. Ministeriön toiminta mediassa myös positiivisesti ylipistot asemaan, jossa niiden autonomia on vain näennäistä, ministeriön kuitenkin ohjaillessa korkeakouluja kohti toivomaansa suuntaa. Seuraavaksi nostan esille, millaista ohjailua nuoriin kohdistettiin ja kuinka nuoret itse reagoivat heille asetettuun positioon.

Media esitteli tapoja, joilla nuoria pyrittiin ohjailemaan kohti korkeakoulutusta erilaisin toimintakeinoin, kuten ensikertalaiskiintiön, lyhennetyn valintakokeeseen valmistautumisan ja todistusvalinnan avulla (HS 22.7.2018; HS 14.5.2018). Muita mediassa esille tulleita ohjailukeinoja olivat muun muassa lukion todistusvalintojen pisteyttäminen sekä yliopistoon pääsy pelkästään ylioppilastodistuksella, kun taas kaikkiin ammattikorkeakouluihin voi hakea myös ammattikoulun päättötodistuksella. Uudistuksesta puhuttiin hakijoita helpottavana toimintona, joka sopii kilpailukykydiskurssiin, jossa kilpailua ja tehokkuutta edistäviä uudistuksia perustellaan kansalaislähtöisillä argumenteilla (Alasuutari, 2006, 57; HS 3.11.2017). Ohjailun katsottiin vaikuttavan siihen, millaisia nuoria mihinkin koulutukseen hakeutuu. Koulutusmuutosten katsottiin luovan Suomeen 'eliittilukioita', joista nuoren on helpompi päästä haluamaansa korkeakouluun (HS 27.9.2017). Nuoren osalta uudistukset tarkoittivat sitä, että nuorilta odotetaan päätöksen tulevaisuudesta yhä varhaisemmassa vaiheessa opintoja. Päätöksenteon aikaistumisen kerrottiin lisänneen stressiä yhä nuorempien keskuudessa. Esimerkiksi Suomen lukiolaisten liitto (HS 4.3.2019) kertoi nuorten kokevan paineita kirjoituksista jo lukioon mentäessä. Päätöksentekoon kannustettiin jo varhaisessa vaiheessa:

[Yliopiston vararehtori] kehottaa miettimään tarkkaan, kannattaako nyt ylioppilaskirjoituksiaan suunnittelevan kirjoittaa sellainen aine, josta saa helposti hyvän arvosanan, vai sellainen, joka voisi antaa hyvät eväät korkeakouluhakuihin. (Yliopiston vararehtori, HS, 16.8.2017)

Ylioppilaskirjoitusten painoarvoa korostettiin mediassa paljon. Yllä oleva katkelma on hyvä kuvaus siitä, millaiseen positioon nuori laitettiin, ja millaisia valintoja hänen oletettiin tekevän. Median mukaan nuorella on yhä vapaus toimia, mutta vapaudelle on annettu tiettyjä reunaehtoja ja tiettyjen valintojen tekeminen sulkee toisia valintoja pois. Esimerkiksi todistusvalinnassa samalla ylioppilastodistuksella voi hakea moneen eri koulutukseen, joka saattaa nopeuttaa nuoren pääsyä korkeakoulutukseen, mutta toisaalta jos nuori ei ole kirjoittanut esimerkiksi pitkää matematiikkaa, ei hän voi hakea todistuksellaan kaikkiin koulutuksiin (YLE 14.11.2017a). Näin ollen hallituksen mediassa mainostama vapaus hakea moniin koulutuksiin samanaikaisesti edellyttää nuorelta tavoitteiden asettamista mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta hän osaa tehdä oikeat valinnat jo

lukiossa (HS 18.9.2017). Korkeakoulureformin myötä mediassa nostettiin esille lukiolaisten kokema stressi ja lisääntynyt uupumus, jonka nuoret liittivät valintakoeuudistukseen (HS 18.10.2017). Opetushenkilöstö ei uskonut uudistuksen nopeuttavan nuorten siirtymistä korkeakoulutukseen:

[Opinto-ohjaaja] sanoo uskovansa kokemuksensa perusteella, että toimeenpannut muutokset pikemminkin hidastavat kuin nopeuttavat korkeakoulutukseen siirtymistä. Peliääntömuutosten vyöry on hämmentänyt nuoria. Nuorten on täytynyt arvioida yhä uudelleen, miten heidän kannattaa lukiossa ja opiskelupaikkaa hakiessa toimia. (Yhteiskoulun opinto-ohjaaja, YLE 3.9.2017)

Opiskelijavalintauudistuksen katsottiin siis johtavan taktikointiin ja mahdollisesti lukion suoritusajan pidentymiseen. Yhdeksi syyksi lukion pidentymiselle katsottiin olevan myös ylioppilaskirjoitukset ja tarve pärjätä niissä mahdollisimman hyvin. Uudistuksen myötä poistettiin ylioppilaskirjoitusten uusimista koskevat rajoitukset, jolloin lukiolaiset saavat uusia ylioppilaskirjoituksia rajattomasti. Mediassa esiin nostettu puhe ”huippulukioista” ja ’kuuden ällän abiturienteista’ ohjasi nuorten käsitystä korkeakoulutukseen pääsevästä joukosta, ja sen katsottiin lisäävän lukiolaisten tarvetta uusia ylioppilaskokeita. (YLE 3.4.2019b.)

Mediassa yksilöä ohjailtiin siis asettamaan tavoitteita ja suuntautumaan korkeakouluopintoihin jo varhaisessa vaiheessa koulupolkua. Ohjailun ei kuitenkaan katsottu loppuvan korkeakouluun päästessä:

”Kun opintotukikuukausia on vähennetty kymmenellä, nuoren täytyy olla hyvin tarkka siitä, millaisen paikan hän ottaa vastaan. Tavallaan vanhassa järjestelmässä hänellä oli käytettävissään kymmenen tukikuukautta nykyistä enemmän sen kokeilemiseen, kokeeko hän jonkin alan omakseen.” Käytännössä opintorahakuukausien määrä on mitoitettu nyt niin, että ahkera opiskelija ehtii juuri ja juuri suorittaa yhden tutkinnon tuen turvin (Suomen ylioppilaiden liitto, YLE 3.9.2017)

Sen lisäksi, että nuoria ohjattiin mediassa hakeutumaan nopeasti korkeakoulutukseen (HS 27.9.2017), haluttiin heidän myös suorittavan tutkinto nopeasti, ja tähän pyrittiin esimerkiksi kiristämällä opintotukia. Alojen kokeilu on tehty vähemmän kannattavaksi, ja nykyisin nuoren oletetaan tekevän kokeiluja lukiossa korkeakouluyhteistyön turvin (HS 25.1.2018). Nopeaan valmistumiseen kannustaminen tukee kilpailukydydiskurssia, jossa koulutus nähdään valtion kilpailukyvyyn parantamisen välineenä ja opiskelijat kuluttajakansalaisina (Ball, 2004, 7-8).

Suomen ylioppilaiden liitto pohti alanvaihdon lisääntyvän hallituksen tavoitteista huolimatta, sillä todistusvalinnan myötä hakijalla ei ole samanlaista tarvetta tutustua haettavaan alaan etukäteen (HS 15.6.2019). Alanvaihtajille toivottiin enemmän ohjausta ja mahdollisuuksia:

Pääsykokeisiin Anna sanoo lukeneensa kymmenisen tuntia päivässä kahden ja puolen kuukauden ajan. Hän ei kuitenkaan tullut valituksi ja koki tulleen rangaistuksi. – Se oli aika pysäyttävä tunne. Tunsin, että minulta suljetaan tahallaan mahdollisuuden ovi vain siksi, että olen opiskellut aikaisemmin jotain muuta. Anna arvelee jääneensä haussa rannalle lähinnä siksi, että luokanopettajakoulutuksen opiskelijavalinnassa oli varattu ensikertalaisille 80 prosenttia aloituspaikoista. – Koen olevani kuin juoksuhiiekassa. Mitä enemmän pyristelen, näen vaivaa ja yritän, sitä syvemmälle tunnen uppoavani. Tunnen, ettei se ole minusta kiinni, vaan vika on nimenomaan järjestelmässä, selittää Anna. (YLE 3.9.2017)

Haastateltava koki vian olevan järjestelmässä, eikä hänessä itsessään. Näkemys on mediassa jokseenkin harvinainen, sillä uusliberalistisessa eetoksessa vastuu on kuitenkin sysätty järjestelmältä yksilöille, ja on yksilön vastuulla pärjätä yhteiskunnan asettamilla toimintakentillä. Reformin yhtenä tarkoituksena oli saada nuoret nopeammin korkeakoulutukseen, joka näkyy myös mediassa tuotetussa puheessa. Esimerkiksi Suomen yliopistojen rehtorineuvosto (UNIFI ry) esitti ideaaliksi sellaisen tilanteen, jossa iso osa hakijoista koostuisi valmistuvasta vuosikurssista ja joukossa olisi ”ehkä vähän edellisen vuoden tähteitä” (HS 16.8.2017). Mediassa ensikertalaiskiintiön katsottiin antavan etulyöntiaseman korkeakouluun hakiessa ja ohjailevan nuoria tekemään oikean valinnan ensimmäisellä hakukierroksella, jolloin sisäänpääsyyn on paremmat mahdollisuudet. Alanvaihto nähtiin ei-toivottuna, tai jos alanvaihtajia onkin, tulisi heidän mieluiten vaihtaa sisäisesti alaa, jotta ensikertalaiset saataisiin nopeammin korkeakouluun. Toteutus jäi kuitenkin uutisoinnin mukaan kesken, joten alanvaihtajat ovat yhä mukana yhteishaussa. Vielä alanvaihtoon tarkoitettu siirtohaku on hyvin vähän käytetty väylä, eikä sen avulla voi päästä kaikkiin koulutuksiin. (YLE 15.7.2019.)

Vaikka yllämainitussa haastattelussa haastateltava koki järjestelmän estävän hänen pärjäämisensä, mediassa moni nuori on kertonut uskovansa pärjäämisen olevan itsestä kiinni ja tämän lisänsen stressiä lukiossa (HS 16.1.2018). Helsingin Sanomien teettämän kyselyn mukaan (29.4.2019) yksi lukiolaisten esille nostamista stressinaiheista oli kin pelko epäonnistumisesta itsensä ja muiden silmissä. Ongelmat nähdään henkilökohtaisina, yksilön ominaisuuksina rakenteellisen ongelman sijaan, joka saa nuoret reagoimaan stressillä ja ahdistuksella (Brunila ym. 2019).

Samanaikaisesti mediassa keskusteltiin siis paradoksaalisesti nuorten pahoinvoinnista, jota uudistuksen katsottiin lisäävän, ja samalla luotiin kuvaa yksilön lisääntyvästä vastuusta ja menestymisen tärkeydestä (YLE 14.11.2017b). Kaikki nuoret eivät ole asettuneet hallinnon asettamaan subjektipositioon, vaan reformi johti nurinkurisesti lisääntyneeseen taktikointiin (YLE 3.4.2019a), valmennuskurssit loppumisen sijaan siirtyivät lukioihin ja peruskouluihin (HS 9.10.2017) ja valintakoepaineiden katsottiin aikaistuneen lukioon (HS 23.11.2018). Pitkittyneen stressin nähtiin lisäävän nuorten uupumusta ja nuoret kertoivat kokevansa menestyksen olevan hallinnon vahvasta ohjailusta huolimatta itsestä kiinni (YLE 3.9.2017). Reformi mukailee Lindbergin (2013, 12) argumentteja, joiden mukaan ihmisillä on mahdollisuus koulutuksen avulla tehdä itsestään menestyviä ja työllistyviä kansalaisia, mutta menestys on itsestä kiinni, eikä yhteiskunta ota vastuuta tai huolehdi yksilöstä tämän epäonnistuesssa yrityksessään. Seuraavassa luvussa pohdin tarkemmin, millainen on median luoma korkeakoulureformin piirissä oleva ideaalisubjekti ja millaisia taitoja häneltä odotetaan.

6.2 Yksilön valintojen ja yhteiskunnan odotusten paradoksaalisuus

”Pitää tunnistaa omat vahvuudet ja panostaa niihin. Kun muistaa sen, mitä työllä voi saavuttaa, se palkitsee.” -lukiolainen (HS 16.1.2018)

Yllä oleva lainaus oli lukiolaisen pohdintaa omasta tulevaisuudestaan ja tavoitteistaan. Kommentti kiteyttää hyvin sen, millaisia odotuksia korkeakoulureformin myötä nuoriin, erityisesti lukiolaisiin, mediassa kohdistettiin. Opiskelijat pyrittiin mediassa sovittamaan hyvinkin kollektiiviseen, yhteiskunnan toivomaan muottiin (YLE 14.11.2017b), samalla kuitenkin korostaen yksilön vapautta ja vastuuta sekä kannustaen tekemään itseä kiinnostavia valintoja (YLE 5.7.2019). Samanaikaisesti yksilöltä siis odotettiin yhteiskunnan toivomia ominaisuuksia ja koulutuspolkuja, kuitenkin yhteiskunnan kehottaessa tekemään itseä kiinnostavia valintoja. Tässä aluvuossa käyn läpi mediassa esille nostettuja ideaalisubjektiin liittyviä ominaisuuksia ja niiden paradoksaalisuuksia.

Hallituksen julkilausuttu tavoite oli pidentää työuria etenkin työuran alkupäästä vähentämällä turhia välivuosia ja nopeuttamalla korkeakouluopiskelijoiden valmistumista (HS 27.9.2017). Koulutus nähtiin mediassa väylänä kuluttajakansalaiseksi ja veronmaksajaksi, joka osallistuu Suomen talouden kunnostamiseen ja työllisyyden parantamiseen (YLE 3.9.2017). Kilpailukyky-yhteiskunnassa yksilön tulot ja kyky kuluttaa nähdään ar-

vostettuina uusliberalistisen subjektin ominaisuuksina (Davies, 2005, 9). Korkeakoulureformia kritisoitiin mediassa työelämälähtöiseksi, markkinaorientoituneeksi uudistukseksi, jossa työelämän etujärjestöt olivat uudistuksen todellisia voittajia (HS 18.9.2017). Helsingin Sanomat (26.5.2019) uutisoivat reformin ja Elinkeinoelämän keskusliiton (EK) sekä Teknologiateollisuuden tavoitteiden huomattavasta samankaltaisuudesta. Tämä nähtiin ongelmallisena:

[Yhteiskoulun opettaja] uskoo, että päättäjillä oli uudistuksessa hyvä lähtöajatus. Ongelmat aiheutuivat siitä, että näkemyksiä ei kerätty tarpeeksi niiltä olennaisilta asiantuntijoilta, joiden arkeen uudistus tulee eniten vaikuttamaan. Kuten opettajilta. "Tämä on yhteiskuntamme ongelma. Niitä lobbareita kuunnellaan, jotka ovat äänekkäimpiä." (Opettaja, HS 26.5.2019)

Markkinalähtöisen ajattelun ja työelämän toimijoiden osallistumisen koulutuksen kehittämiseen katsottiin tarkoittavan myös sitä, että heillä on valtaa osallistua koulutuksen kehittämiseen ja tarvittavien taitojen määrittelemiseen. Reformin katsottiin siis palvelevan työelämän intressejä.

Aiemmin nostin esille, miten koulutus koettiin lääkkeeksi moneen yhteiskunnalliseen ongelmaan, kuten työttömyyteen, taloustilanteeseen ja syrjäytymiseen. Mediassa ei puhuttu koulutuksen sivistävyydestä tai koulutuksesta arvona sinänsä, vaan vallalla oli puhe koulutuksesta välineellisenä asiana, jonka avulla saadaan tarvittavia työllistettävyyttä tukevia ominaisuuksia. Esimerkiksi Suomen Ammattijärjestöjen Keskusliitto (SAK) kehotti nuoria kouluttautumaan kertomalla sen olevan paras tapa välttää syrjäytyminen ja työttömyys (HS 17.4.2018). Syrjäytymisestä ja työttömyydestä luotiin mediassa negatiivisia asioita, joita on syytä välttää. Mediassa luotiin siis kuvaa kouluttautumisesta 'oikeana' polkuna. Tällainen kategorisointi väistämättä sulkee ulkopuolelle muita tulevaisuuden suunnitelmia, tehden niistä 'väärä' tai ei-toivottuja. Nuorella katsottiin olevan velvollisuus kehittyä ja mennä eteenpäin kohti koulutusta:

– Monet nuoret ovat yhdistäneet aika näppärästi osa-aikatyön ja perusopintoja avoimessa yliopistossa. Silloin vuosi ei mene hukkaan vaan vie koko ajan eteenpäin nuoren tilannetta. Huonoin vaihtoehto on se, että ei tee mitään. Sen takia kannattaa tulla tänne meille, että löytää vaihtoehtoja. (Kaakkois-Suomen työvoimatoimisto, YLE 4.7.2019)

Katkelma kuvaa työllistettävyysspolitiikkaa, jossa työllistettävyyys nähdään yksilön kehitettävänä ominaisuutena (Brunila & Ryyänen, 2016, 3). Yksilöltä odotettiin uusliberalisille tyypillistä, jatkuvaa kehittymistä ja eteenpäin menemistä, ja 'ei minkään tekeminen' katsottiin olevan huonoin vaihtoehto. Katkelma kuvaa myös vallalla olevaa korostunutta

vastuuta omasta elämästä, jossa syyllistetään yksilöä tekemättömyydestä yhteiskunnan rakenteiden sijaan (McQuaid & Lindsay, 2004, 206).

Median luoman ideaalisubjektin tulisi siis hakeutua aktiivisesti ja nopeasti korkeakouluun. Mikäli nuorella olisi edessään välivuosi, tulisi mediaesitysten mukaan vähintään selvittää, millaisia vaihtoehtoja on, ja kuinka tavoitteet voisi saavuttaa. Korkeakouluttautuminen nähtiin toivottuna ominaisuutena, ja se linjattiin myös vuoden 2030 korkeakouluvision, jossa tavoitteeksi asetettiin, että vähintään puolet 25-34-vuotiaista suorittavat korkeakoulututkinnon (HS 14.10.2018). Kouluttautumisesta ja korkeakouluvisiosta puhuttiin neutraaliin sävyyn, mutta sen työelämälähtöisiä tarkoituksia kritisoitiin:

Yhteiskunnan tarkoitus ei ole pyörittää talouselämää mahdollisimman vinosti, vaan tarjota yksilölle puitteet kehittää itseään ja elää hyvä elämä ihmisenä ja kansalaisena, ei tuottajana saati sitten kuluttajana. (HS, 18.9.2017)

Korkeakoulureformia kritisoitiin sen talouselämää tukevien tarkoituksien vuoksi. Nuoriin katsottiin kohdistuvan talouselämästä kumpuavia odotuksia hyvän elämän kustannuksella. Kritisoitu diskurssi mukailee tutkijoiden näkemyksiä uusliberalistiseen subjektiin kohdistuvista odotuksista, joissa yksilön menestymisen mittarina toimii raha (Brunila ym., 2017; Davies, 2005).

Median luoma ideaalisubjekti siis hakeutuu nopeasti korkeakoulutuksen pariin, mutta nuorille asetettiin myös muita toivottuja ominaisuuksia. Ajankäyttö ja elämänhallinta korostuivat tärkeinä taitoina lukiolaisen arjessa niin opettajien, kuin opiskelijoidenkin puheessa (HS 16.1.2018). Helsingin Sanomat jalkautui ”huippulukioihin”, joissa sisään pääsyn raja oli yhdeksän keskiarvo tai enemmän, ja kyseli lukiolaisilta heidän kokemuksiaan stressistä:

”Stressi johtuu sosiaalisesta paineesta pärjätä mutta myös siitä, että ei ole itse tarpeeksi ahkera ja toimi ajoissa. Asioiden kasaantuessa ne tuntuvat hallitsemattomilta.” (Lukiolainen, HS 29.4.2019)

Lukiolaiset katsoivat stressin syntyvän sosiaalisesta paineesta ja omista ajankäytön hallinnan vaikeuksista. Ideaalitalanteessa nuoren tulisi median mukaan siis toimia ajoissa ja olla mahdollisimman ahkera. Kasvatustieteen asiantuntijat painottivat mediassa nuorten tarvitsevan koulun tukea omien vahvuksiensa löytämiseen ja hyvinvoinnin tukemiseen (HS 16.1.2018). Lukiolaiset katsoivat sosiaalisen paineen ulottuvan kuitenkin myös muille elämän osa-alueille, koulun tarjoaman tuen ulottumattomiin:

”Samalla pitäisi harrastaa tavoitteellisesti, luoda merkityksellisiä sosiaalisia suhteita ja olla aktiivinen yhteiskunnassa. Ne kaikki tuovat paineita vähän joka suunnasta” (Lukiolainen, HS 29.4.2019)

Opinnoissa hyvin pärjäämisen ei katsottu riittävän, vaan lukiolaiset sanoivat kokevansa paineita myös harrastuksista, verkostoitumisesta ja yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta. Eräs lukiolainen kuvasi elämää ”aikamoisena putkena”, jossa yhteiskunta luo suorituspaineita lukiolaisille (HS 29.4.2019). Lukiolaisen yllä mainitsemat taidot linkittyvät vahvasti työllistettävyyteen, jossa itsensä brändääminen ja kouluttautumisen ulkopuolinen aktiivisuus nähdään työllistettävyyttä edistävinä tekijöinä (Ikonen & Nikunen, 2018, 2-3).

Vaikka mediassa puhuttiin kollektiivisesti ideaalisubjektista ja lukiolaisille annetuista yhtenevästä suorituspainesta, painotettiin myös vahvasti oman polun löytämistä. Esimerkiksi Suomen lukiolaisten liitto kannusti nuoria opiskelemaan oman kiinnostuksen mukaan, jotta he päätyisivät mielekkäälle ja motivoivalle alalle (HS 4.3.2019). Kasvatuksen asiantuntijat kehottivat mediassa valitsemaan suuressa painoarvossa olevan pitkän matematiikan sijaan muita aineita, mikäli matematiikka ei kiinnosta, tai sen eteen ei ole valmis näkemään vaivaa (YLE 12.6.2019). Myös yritysmaailma toivoi uudistuksen luovan yksilöllisempiä koulupolkuja:

”Uudistuksen edetessä on tärkeä varmistaa, että tavoitteena olleet lukiokoulutuksen ketteröittäminen ja yksilöllistäminen oikeasti toteutuvat. Lukioden ja lukiolaisten kehityshaikuista yrittäjyyshenkeä ei pidä suitsia” (Suomen Yrittäjät, HS 25.1.2018)

Yksilölliset koulutuspolut nähtiin mahdollisen yrittäjyyshengen lisääjänä, joita lukioden tulisi tukea. Ideaalisubjektiin liitettiin yrittäjyyteen ja yrittämiseen kannustavia ominaisuuksia, joille haluttiin tukea koulusta. Elinkeinoelämän vaikutuspyrkimykset mukailevat kansainvälisiä trendejä, joissa koulutuspolitiikassa vedotaan aiempaa avoimemmin ja useammin koulutuksen olevan väline kilpailukyvyn parantamiseen ja markkinoiden saanelemien työelämän taitojen opettamiseen (Ball, 2004, 8).

Samalla kun nuoria kehoitettiin mediassa tekemään omia valintoja, puhuttiin kuitenkin suunnitelmien aikataulutuksesta:

– Olen aiemmin rauhoitellut jatko-opintojaan miettiviä nuoria sanoen: ”Ei sinun tarvitse ottaa kuin ensimmäinen askel tietämyksesi ja itsetuntemuksesi pohjalta. Voit myöhemmin korjata valitsemaasi kurssia.” Enää hän ei välttämättä uskalla sanoa samaa. – Nyt nuoren pitäisi nimittäin tietää oikeasti, mitä hän haluaa. Hänen pitäisi myös heti sitoutua siihen. (Lukion opinto-ohjaaja, YLE, 3.9.2017)

Mediassa nuorilta odotettiin valmiuksia tehdä päätöksiä yhä nuorempana ja sitoutua suunnitelmiinsa varhaisessa vaiheessa opintoja. Omien kiinnostuksen kohteiden varhainen tunnistaminen katsottiin tärkeäksi, sillä suuntaa voi myöhemmin olla vaikea muuttaa. Median ideaalisubjektiin liitetyt ominaisuudet mukailivat ajatusta siitä, miten uusliberalistisen ideaalisubjektin tulisi pyrkiä maksimoimaan oma etunsa kaikessa toiminnassaan (Kalalahti ym. 2016, 15-16). Nuoren tulisi pyrkiä oman etunsa maksimointiin jo varhaisessa vaiheessa opintoja.

Huomionarvoista on myös se, että mediassa esiintyvä ideaalisubjekti oli lukiolainen, ja nimenomaan nuori lukiolainen, jolloin vältetään ei-toivotut välivuodet ja pidennetään työuria (YLE 3.9.2017). Diskurssia tuotti etenkin puhe ylioppilastutkinnon tärkeydestä ja todistusvalinnan suuresta painotuksesta (esim. YLE 12.9.2017), mutta jotain kertoi myös se, miten ammattikoululaiset eivät juurikaan esiintyneet aineistossa. Uudistuksen valmisteluvaiheessa ammattikoululaisten opiskelijajärjestö SAKKI ry pyrki pitämään ammattikoulun puolia ja ehdotti tasa-arvoisen järjestelmän nimissä ammattikoululaisten mukaan ottamista todistuksiintöön (YLE 3.5.2017). Mediassa yliopistot eivät katsoneet tämän olevan mielekästä, ja esimerkiksi Suomen ylioppilaiden liitto ilmaisi ammatillisen koulutuksen mukaan ottamisen todistusvalintaan olevan ”hieman erikoista” (YLE 3.5.2017). Ammattikoulujen arviointiperusteita kuitenkin yhtenäistettiin ja arviointias-teikko muutettiin viisiportaiseksi, jolloin ammattikorkeakoulut päättivät ottaa käyttöön ammattikoulun todistusvalinnan vuonna 2020 (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2017). Ammattikoulun todistusvalinnan mukaan ottamisesta myös yliopistoissa kirjoitettiin muutamia mielipidekirjoituksia (ks. HS 20.10.2017a). Tämän jälkeen keskustelu mediassa urautui koskemaan lähinnä lukiolaisia ja yliopistoja. Ammattikoululaisten äänet eivät enää päässeet kuuluviin mediassa, eikä heitä otettu mukaan uudistuksiin tai kuluttajakansalaisen diskurssiin:

Korkeakouluyhteistyö saa kannatusta. Kommentin esitti tiedotteessa myös Suomen Yrittäjät, joka pitää erinomaisena, että uusi laki ohjaisi lukioita vahvempaan yhteistyöhön yritysten, työelämän ja korkeakoulujen kanssa. ”Se parantaa lukiolaisten valmiuksia jatko-opintoihin ja työelämään” (HS 25.1.2018)

Mediassa puhuttiin lukiolaisten työelämävalmiuksista ja ohjattiin heitä korkeakoulutukseen, mutta ammattikoulun kohdalla vastaavaa keskustelua ei käyty. Lukion ja korkeakoulujen yhteistyö kirjattiin lakiin ja kokeilu alkoi syksyllä 2019 (YLE 4.7.2019). Korkeakouluyhteistyötä tuki myös Opettajien ammattijärjestö ja Suomen lukiolaisten liitto (HS 25.1.2018). Suomen yliopistojen rehtorineuvosto Unifi ry näki lukio-opintojen ja ylioppilastutkinnon roolin vahvistamisen eriarvoistumista ehkäisevänä toimenpiteenä (HS

12.10.2017). Median käyttämät lähteet tukivat Luostarisen & Uskalin (2006, 198) esille tuomaa havaintoa siitä, miten journalismi tukeutuu haastatteluissaan useammin taloudellisiin, poliittisiin, kulttuurisiin ja hallinnollisiin eliitteihin, jolloin kyseisen ryhmän ulkopuolelta tulevien on vaikeampaa saada äänensä kuuluviin mediassa. Erilaisten tahojen tuella ja ammattikoulun etujärjestöjen hiljaisuudella luotiin siis kuvaa lukiosta oikeana väylänä korkeakoulutukseen ja erityisesti yliopistoon. Mediassa vaiettiin ammattikoululaisten korkeakouluopintoihin siirtymisestä, joka kategorisoi ammattikoululaiset pois ideaalisubjektin muotista. Samanlaista jakoa on tuotettu myös esimerkiksi hyvinvointikyselyillä liittyen nuorten kokemuksiin opiskelusta ja jatko-opinnoista. Mediassa lukiolaisten kokema uupumus ja stressi nousivat esille neljästi reformin jälkeisinä vuosina 2018 ja 2019. Kyselyitä teettivät Helsingin yliopisto (HS 16.1.2018; HS 23.11.2018), Helsingin Sanomat (HS 29.4.2019) ja opiskelijoiden mielenterveysyhdistys Nyyti ry (YLE 4.7.2019). Ammattikoululaisten kokemista tunteista ei uutisoitu lainkaan.

Median luoma ideaalisubjekti on siis itseohjautuva lukiolainen, joka osaa ajankäytön optimoinnin (HS 29.4.2019), tietää jo lukion alkaessa mihin tutkintoon tähtää lukion jälkeen (HS 23.11.2018), menestyy kirjoituksissa ja erityisesti matematiikassa (HS 14.11.2017), hakeutuu koulutukseen välittömästi todistuksellaan (HS 27.9.2017), valmistuu tavoiteaikataulussa, jonka jälkeen työllistyy Suomessa, maksaa veroja sekä kuluttaa rahaa (YLE 3.9.2017). Kaikkia edellä mainittuja taitoja ja odotuksia yhdisti ajatus siitä, että niihin voi, ja pitääkin, itse vaikuttaa (HS 23.11.2018). Myös Türken ym. (2016) havaitsivat tutkimuksessaan median tuottavan tietynlaista uusliberalistista ideaalisubjektia, jonka tärkeimmiksi ominaisuuksiksi liitettiin rationaalisuus, autonomia, vastuullisuus, yrittäjäys ja positiivisuus. Median retoriikka mukailee kilpailukykyvaltion retoriikkaa, jossa on havaittu siirtymä yhteiskunnan rakenteista yksilökeskeiseen politiikkaan ja mahdollisiin ongelmiin löytyy ratkaisu yksilön kyvykkyydestä yhteiskunnan rakenteiden sijaan (Kantola, 2006, 173).

6.3 Sukupuolikeskustelun paradoksaalisuus

Korkeakoulureformin mediaesityksistä voi paikantaa myös muita ideaalisubjektin ominaisuuksia, ja yksi niistä on sukupuoli. Korkeakoulut ovat naisistuneet (Opetus- ja kulttuuriministeriö & Opetushallitus). Tilastojen mukaan tytöt kirjoittavat ylioppilaskirjoituksissa poikia paremmin (ks. Ylioppilastutkintolautakunta, 2020). Todistusvalinnan katsottiin suosivan tyttöjä ja kiihdyttävän korkeakoulujen naisistumista (HS 19.8.2017). Mediassa aihetta lähestyttiin kahdesta eri näkökulmasta. Vallalla oli paradoksaalisesti puhe suku-

puolineutraalista korkeakoulutuksesta (YLE 21.8.2017) kun samanaikaisesti keskusteltiin korkeakoulutuksen naisistumisesta ja poikien pärjäämisestä (HS 19.8.2017). Tässä luvussa nostan esille korkeakoulutuksen sukupuolittuneisuuteen liittyvää keskustelua ja siihen mahdollisesti liittyviä jännitteitä.

Turun yliopiston tekemässä simulaatiossa todistusvalinnan myötä naisten osuus opiskelijapaikan saaneista olisi kasvanut merkittävästi verrattuna edellisvuoden sisään päässeisiin opiskelijoihin (HS 19.8.2017). Tämän jälkeen mediassa alettiin keskustella sukupuolen merkityksestä korkeakoulureformissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön medialle antamien lausuntojen mukaan sukupuolella ei ollut merkitystä uudistuksen suunnittelussa tai toteutuksessa:

Takavuosina ainakin opettajankoulutuksessa oli käytössä sukupuolikiintiöt, jotta miesten määrää koulutuksessa saatiin lisättyä. Pitäisikö sellaisia harkita uudestaan? ”Aina välillä ne nousevat keskusteluun, mutta ministeriö ei suunnittele sellaista. Ne eivät oikein ole tätä päivää”, (Opetusneuvos, HS 19.8.2017)

Sukupuolikiintiöt nähtiin vanhanaikaisina järjestelminä, joita ei koulutuksessa tulisi enää tuottaa. Ministeriö painottikin mediassa, miten alakohtaiset valintaperusteet perustuvat niihin lukiossa opiskeltaviin aineisiin, jotka hyödyttävät eniten haettavan alan korkeakouluopinnoissa (HS 6.6.2018), ja miten se ei ole ollut mukana valintaperusteita rakentamassa, vaan ne ovat olleet korkeakoulujen vastuulla (YLE 21.8.2017). Vaikka ministeriö katsoi sukupuolijakaumien tarkastelun olevan tarpeetonta, osa korkeakouluista ilmoitti pitävänsä korkeakoulujen naisistumisen kurissa. Esimerkiksi lääketieteellisellä alalla päätettiin korostaa pitkää matematiikkaa. Päätös pohjautui osittain laskelmille, joissa pohdittiin ylioppilastodistuksen arvosanojen painotuksia sukupuolijakauman tasapainottamiseksi (HS 27.9.2017). Toisaalta pisteytystyökalua valmistellut työryhmä kommentoi matematiikan painottamisen olevan perusteltua siksi, että menestyminen matematiikassa ja äidinkielessä ennustavat menestystä myös korkeakouluopinnoissa (YLE 14.11.2017a). Naisistumisesta kannettiin huolta myös Helsingin yliopistossa:

Hän [Helsingin yliopiston vararehtori & valtakunnallisen valintakokeiden kehittämisprojektin puheenjohtaja] vakuuttaa, että nyt ollaan oikeasti nuoria pyrkijöitä helpottavan muutoksen äärellä. ”Avoin yliopisto voisi olla oikeasti iso väylä, ja sen avaamiseen tiedekunta motivoi tarve saada opiskelijoiksi kaikki parhaiten alalle sopivat. Jos ja kun siirrytään todistusvalintaan, on pakko pitää huolta, että opiskelijajoukko säilyy heterogeenisenä.” (HS 3.11.2017)

Haastateltavan puheessa painottui nuorten hakijoiden etuoikeus ja se, miten todistusvalinta ei ole ainoa väylä korkeakoulutukseen. Haastateltava koki, että todistusvalintaa toimeenpantaessa olisi tärkeää pohtia, miten opiskelijajoukko säilytetään heterogeenisenä.

Heterogeenisyydelle voitaisiin antaa monenlaisia merkityksiä, mutta koska kyseessä ei ollut keskustelu esimerkiksi ammattikoululaisista ja lukiolaisista, vaan pelkästään lukio-
laisten heterogeenisyydestä ja korkeakoulujen naisistumisesta, tulkitsen kommentin keskittyvän nimenomaan sukupuolten välisen heterogeenisyyden turvaamiseen.

Loppuvuonna 2017 esitetyt alustavat valintaperusteet saivat mediassa kritiikkiä (YLE 14.11.2017a; 14.11.2017b), ja kritiikin vuoksi perusteita päätettiin vielä muokata. Lopulliset valintaperusteet julkaistiin kesällä 2018. Lopullisissa valintaperusteissa Helsingin yliopiston kasvatustieteellisessä painotettiin pitkää matematiikkaa, historiaa, uskontoa ja fysiikkaa (HS 6.6.2018). Tämä herätti keskustelua mediassa, sillä aineiden ei katsottu pohjautuvan ministeriön asettamiin valintaperusteisiin, jossa painotettavia aineita tulisi olla opintoja eniten hyödyttävät aineet (HS 26.5.2019). Pojat ovat kirjoittaneet tyttöjä enemmän historiaa ja fysiikkaa, sekä pärjäävät tyttöjä paremmin matematiikassa. Uskonnon kirjoittaa tytöt poikia useammin, mutta suhteessa muihin painotettaviin aineisiin sitä kirjoitetaan vähän. (ks. Ylioppilastutkintolautakunta, 2020.)

Mainitsin aiemmin elinkeinoelämän ja korkeakoulureformin päätösten yhteneväisyydestä. Samanlaisia viitteitä on löydettävissä myös kasvatustieteellisen valintaperusteiden kohdalla. Kasvatustieteiden valintaperusteiden voidaan katsoa mukailevan jossain määrin elinkeinoelämän keskusliiton toiveita siitä, että poikia ohjattaisiin hakeutumaan naisvaltaisille aloille. Elinkeinoelämän keskusliitto (EK) on myös ilmaissut olevansa tyytyväinen nykyiseen matematiikan painotukseen (HS 1.6.2019). Elinkeinoelämän keskusliiton tulevaisuuden työvoimatarpeiden selvitystyössä havaittiin, että tulevaisuudessa palvelualojen osuus bruttokansantuotteesta kasvaa, ja etenkin sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen aloilla syntyy uusia työpaikkoja. Sosiaali- ja terveydenhuoltoala on vahvasti naisistunut, joten elinkeinoelämä kantoi huolta miesten tulevaisuuden työllisyysnäköymistä ja sukupuolten välisestä tasa-arvoisuudesta. Työelämän segregaatiota tulisi purkaa myös työmarkkinoiden toimivuuden takaamiseksi. Elinkeinoelämän keskusliitto katsoi useimmiten nuorten ohjauksen painottuvan luonnontieteen ja tekniikan alan markkinomiseen tytöille. (Elinkeinoelämän keskusliitto, 2013, 3-4; 12.) Elinkeinoelämän luoman diskurssin keskiössä on nuorten miesten tulevaisuuden turvaaminen, vaikka tutkimukset osoittavat miesten olevan yhä yliedustettuja johtotehtävissä (Gracia, 2009, 6).

Helsingin yliopiston kasvatustieteellisessä tiedekunnassa, jossa naisedustus on perinteisesti ollut vahvaa, otettiin valintaperusteiksi poikien suosimia oppiaineita sen jälkeen, kun Helsingin yliopiston vararehtori oli kommentoinut katsovansa tärkeäksi huolehtia

opiskelijoiden sukupuolijakauman tasauksesta (HS 3.11.2017). Helsingin yliopiston asiantuntijat ovat myös pohtineet kasvatusalan naisenemmistön yhteyttä miesten haluun suorittaa korkeakoulututkinto (HS 17.4.2018). Pieniltä pojilta katsottiin puuttuvan korkeakoulutettuja esikuvia. Valmisteluvaiheessa ministeriö kehotti kuitenkin luottamaan korkeakoulujen valintaperusteisiin ja niiden yhdenvertaisuuteen. Poikien on perinteisesti katsottu pärjäävän paremmin tekniikan alalla ja diskurssia on ylläpidetty myös mediassa luomalla kuvaa poikien matemaattis-luonnontieteellisestä osaamisesta. (YLE 21.8.2017.) Media pyrki tekemään näkyväksi sukupuolijakaumia tasoittavia tekijöitä ja kasvatustieteiden asiantuntijoiden keskuudesta nousevaa huolta poikien tulevaisuudesta (HS 27.9.2017), vaikkakaan mediassa päättäjät eivät kommentoineet oppiainepainotusten liittyvän sukupuolijakauman tasaamisen edistämiseen.

Korkeakoulutuksen naisistumisen lisäksi mediassa keskusteltiin poikien pärjäämisestä muutosten keskellä. Pojilla ei katsottu olevan valmiuksia tehdä tulevaisuutta koskevia päätöksiä peruskoulun päättyessä (HS 27.9.2017). Kuitenkin ”keskiverroksi pärjäävät” ja ”lusmut pojat” haluttiin myös korkeakouluun tai ainakin tarjota heille yhtenevät mahdollisuudet hakeutua sinne (HS 13.9.2017). Korkeakoulujen naisistumisen ja poikien pärjäämisestä keskusteleminen luovat diskurssia, jossa tyttöjä tarkastellaan menestyvinä ja poikia alisuoriutujina, ja jossa tyttöjen menestyminen on ongelmallista siinä missä poikien menestymättömyyden katsotaan olevan ratkaistavissa oleva asia (Korhonen ym., 2011, 344). Opetusneuvos näki todistusvalinnan olevan epätasa-arvoisuuden sijaan kannustava uudistus, joka saisi myös pojat aktivoitumaan ylioppilaskirjoituksissa (YLE 21.8.2017). Kun mediassa puhuttiin poikien saamisesta korkeakoulutukseen, puhuttiin samaan aikaan myös kouluttamattomuuden yhteydestä lapsettomuuteen miehillä ja miesten ja naisten kohtaamattomuudesta naisten ollessa korkeakouluissa ja miesten työelämässä (HS 17.4.2018).

Keskustelu poikien pärjäämisestä ja heidän kykenemättömyydestään tehdä tulevaisuutta koskevia päätöksiä (HS 27.9.2017) asetti heidät tiettyyn positioon, jossa toisen asteen opintojen aikana heidän pärjäämiseensä kohdistuu median mukaan enemmän huolta kuin tyttöihin (YLE 3.4.2019b). Samanaikaisesti kun poikien pärjääminen nostettiin esille mediassa, tutkimuksissa havaittiin tyttöjen uupuvan ja stressaantuvan lukioaikana poikia useammin (HS 16.1.2018).

Kuten olen tässä luvussa pyrkinyt tuomaan ilmi, työ- ja elinkeinoelämä on vaikuttanut vahvasti uudistuksen syntyyn ja sen linjauksiin. Työ- ja elinkeinoelämä on mediassa ko-

rostanut poikien suosimien pitkän matematiikan ja luonnontieteiden tärkeyttä korkeakouluvalinnoissa (HS 1.6.2019) ja myös matematiikan opettajat jakavat elinkeinoelämän huolen matematiikan osaamisen laskusta (YLE 12.6.2019). Median mukaan poikien osuutta korkeakouluissa pyrittiin lisäämään ohjailemalla todistusvalinnassa painotettavia oppiaineita. Korkeakoulujen naisistuminen nähtiin ongelmana, johon tulisi löytää ratkaisuja. Naisistumisesta huolimatta johtoportaan miesten osuus on yhä naisia suurempi (HS 19.8.2017).

Julkisuudessa päätöksentekijät puhuivat siis kompetenssipohjaisista valinnoista (YLE 21.8.2017), vaikka median esille tuoman näkemyksen mukaan sukupuolittuneisuus oli jyvitettyä opiskelijavalintoihin (HS 27.9.2017). Sukupuolierojen tasaamisesta puhuminen ei ollut hyväksyttävää, ja kuten Vuorinen sanoi: ”se ei ole tätä päivää” pyrkien luomaan diskurssia ja näkemystä korkeakouluista, joihin valitaan motivoituneimmat ja osaavimmat hakijat sukupuolesta riippumatta (HS 19.8.2017). Esimerkiksi lääketieteessä valintaperusteita pyrittiin kuitenkin ohjailemaan kohti tasaisempaa sukupuolijakaumaa (HS 27.9.2017), sillä yliopistojen naisistuminen ja poikien pärjääminen nähtiin kuitenkin huolenaiheena (HS 19.8.2017). Mediassa keskusteltiin siis sukupuolisensitiivisestä korkeakoulureformista, jossa tärkeintä olivat hakijoiden motivaatio ja osaaminen. Sukupuolisensitiivisyyden diskurssin kulisissa tehtiin kuitenkin sukupuolijakaumaa ohjailevia valintoja, jotta korkeakoulureformin myötä lisääntyvä naisistuminen saataisiin tasaantumaan. Toisin sanoen diskursiivisen käytännön sisällä on havaittavissa paradoksaalisuutta käytännön ja puhutun välillä. Ei ole hyväksyttävää sanoa suosivansa poikia korkeakouluvalinnoissa, mutta silti niin on tehty.

7 Koulutusta työelämän ehdoilla?

Tutkimukseni tarkoituksena oli tarkastella korkeakoulureformin mediaesityksiä diskursiivisena käytäntönä ja tutkia, kuinka Sipilän hallituksen toimeenpanema korkeakoulureformi kytkeytyy laajempiin koulutuspoliittisiin muutoksiin. Tässä luvussa siirryn analyysistäni pohdintaan, ja tarkastelen korkeakoulureformin mediaesityksiä osana laajempaa koulutuspoliittista keskustelua.

Politiikassa markkinoitumisen ja koulutuksen esineellistämisen trendit on naamioitu, ja puheessa korostuu valinta, laatu, kehitys, tehokkuus ja suostuttelu. Keskustelu antaa jalansijaa markkinoitumisen ja yksityistämisen lisääntymiselle, ja koulutus esineellistyy kauppatavaraksi (Ball & Youdell, 2008, 58). Analyysini perusteella korkeakoulureformin mediaesitykset näyttivät mukailevan edellä mainittua kilpailukykydiskurssia. Korkeakoulureformi nähtiin välttämättömyytenä ja sitä perusteltiin tehokkuuden nostamisella, osaamistason ylläpitämisellä ja koulutusleikkauksilla, joiden myötä koulutuksen korkean laadun ylläpitämiseksi tuli tehdä rakenteellisia muutoksia.

Valintakoeuudistuksen myötä korkeakoulujen autonomian katsottiin olevan uhattuna, ja se herätti mediassa huolta ministeriön toiminnasta. Ministeriön katsottiin puuttuvan korkeakoulun valintaperusteisiin ja toimintaa oikeutettiin työurien pidentämisellä ja tehokkuudella. Korkeakouluihin kohdistettiin uusliberalistista hallintaa, jossa ministeriö ohjasi korkeakoulujen toimintaa tulospohjaisella rahoituksella ja jatkuvalla arvioinnilla. Tulospohjaisuuteen ja numeroihin perustuva järjestelmä on vallankäyttöä ja mahdollistaa yliopistojen ohjailun rahoituksella (Brunila, 2019). Korkeakouluille päätettiin jakaa rahaa tutkintojen perusteella. Mallin mukaan valmistuvan opiskelijan tutkinnosta jaettiin enemmän rahaa, mikäli valmistuva oli ensikertalainen. Tämä puolestaan toimi kannustimena yliopistoille, jolloin ensikertalaisten osuutta kannatti nostaa, joka puolestaan lisäsi nuorten paineita tehdä päätöksiä varhaisessa vaiheessa opintoja.

Uudistukset ohjailivat yliopistojen lisäksi myös nuoria kohti tiettyä polkua, joka nähdään 'oikeana' polkuna. Muut valinnat eivät mahtuneet tämän diskursiivisen käytännön sisälle, jossa kouluttautumisen katsottiin olevan itsestään selvää. Kouluttautumisen katsottiin olevan ikään kuin sisäänrakennettu velvollisuus, joka nuorella tuli olla ja jos sitä ei ollut, se tulisi löytää. Vaikka diskursiivinen käytäntö loi kouluttautumisesta toivottua polkua ja asetti nuoria samanlaiseen muottiin muokkaamalla valintaperusteita ja painottamalla tiettyjä oppiaineita yli muiden, ohjasi se kuitenkin samalla valitsemaan oman polkunsa, jota

kulkea. Samalla todistuksella voi hakea moneen eri koulutukseen ilman aikaa vieviä valintakokeita ja mediassa kannustettiin yhä tekemään itseä kiinnostavia valintoja. Kuitenkin valintoihin piti pystyä sitoutumaan uudistuksen myötä yhä aiemmin, sillä ensikertalaisikiintiöt ja kiristetyt tukikuukaudet ovat tehneet alanvaihtamisesta vähemmän kannattavaa. Taustalla olivat hallituksen asettamat tavoitteet, joissa työnuria tulee pidentää niiden alkupäästä. Hallituksen tavoitteet sen sijaan mukailivat kuluttajakansalaisen ideaalisubjektia, jossa yksilön arvo mitataan hänen kyvyssään kuluttaa (Davies, 2005, 9).

Korkeakoulureformin mediaesitykset asettivat nuoria subjektipositioon, jossa heihin kohdistettiin odotuksia tulevaisuuden työelämälle. Heidän oletettiin hakeutuvan korkeakoulutukseen hallituksen asettamassa aikataulussa, eli suoraan lukion jälkeen. Diskurssissa nuoriin kohdistui paineita, ikään kuin heidän tulisi korjata ja parantaa suomalainen työelämä. Nuorilta odotettiin jatkuvaa mukautumista ja joustavuutta. Mediassa puhuttiin siitä, miten matemaattinen osaaminen korostuu tulevaisuuden työelämässä, mutta kukaan ei kuitenkaan aineistossani maininnut, millainen tulevaisuuden työelämä käytännössä on. Nuorille maailma ja tulevaisuus näyttäytyi epävarmana, mutta silti heiltä odotettiin vastuunkantoa ja reagoitua ulkopuolelta tuleviin vaateisiin (Davies, 2005, 9-10).

Kollektiivisesta ideaalisubjektin mallista huolimatta mediassa kannustettiin seuraamaan omia kiinnostuksen kohteita, vaikka hegemoninen diskurssi ja hallinnan ohjailumekanismi kehottivat päinvastaiseen. Joissain tilanteissa omia kiinnostuksen kohteitaan seuraamalla nuori voi huonontaa omia mahdollisuuksiaan päästä haluamaansa korkeakouluun. Mitä enemmän nuoriin kohdistettiin ristiriitaisia odotuksia, sitä enemmän he kertoivat oman pahoinvointinsa lisääntyneen. Toisin sanoen, vastuun kasvaessa henkinen hyvinvointi on lähtenyt laskuun.

Keskustelun rajoittuminen lukiolaisiin ja yliopistoon loi diskurssia, jossa lukio ja yliopisto näyttäytyivät 'oikeina' polkuina, joihin tuli pyrkiä. Tämä korostaa ja ylläpitää vallalla olevaa käsitystä, jossa ammattikoulua ei nähdä väylänä yliopistoon, vaan korkeintaan ammattikorkeakouluun. Lukiolaiset ovat valkoisempia ja keskiluokkaisempia kuin ammattikoulujen opiskelijat, joka osaltaan tuottaa ja ylläpitää korkeakoulutuksen valkoista hegemoniaa ja käsitystä siitä, että ideaalisubjekti on valkoinen, keskiluokkainen suomalainen. Ball & Youdell (2008, 47) argumentoivat maahanmuuttajien tai tulkkausapua tarvitsevien opiskelijoiden olevan nykyisessä koulutusjärjestelmässä 'vähempiarvoisia' kuin helposti ohjailtavien, akateemisten opiskelijoiden. Tämän katsottiin vaikuttavan koulujen toimintaan luomalla koulujen opiskelijoista homogeenisimpiä kuin aiemmin, joka puolestaan lisää koulutuksellista epätasa-arvoa ja rakenteellista syrjintää.

Nuoriin kohdistettiin yhä erilaisia odotuksia ja poikien tulevaisuudesta kannettiin mediassa tyttöjä enemmän huolta. Annetusta positiosta saattaa tulla itseään toteuttava ennuste, jossa pojat kokevat, ettei heidän tarvitse huolehtia tulevaisuudestaan niin paljon, sillä he saavat kuitenkin tukea. Keskustelun rajaaminen koskemaan poikia sulki tytöt huolehdinnan ulkopuolelle. Tyttöjen oletettiin pärjäävän ja kykenevän tekemään harkittuja päätöksiä jo varhaisessa opintovaiheessa, joka asetti heille paineita ja vastuu pärjäämisestä on poikia vahvemmin itsestä kiinni. Samanlaisia linjauksia oli nähtävissä myös työelämässä, jossa naisten tulee miehiä useammin joustaa omista käsityksistään pärjätäkseen, ja nähdä miehiä enemmän vaivaa menestyäkseen työelämässä (Gracia, 2009). Tämä voi osaltaan selittää sitä, miksi tytöt uupuivat ja stressaantuivat lukiossa poikia useammin, mutta se kertoi myös sukupuolihierarkiasta. Tyttöjen menestymistä ja korkeakoulujen naisistumista kuvattiin mediassa ongelmana, joka tulee ratkaista. Poikien vähäistä menestymistä on naisistumisen kriitikoiden parissa perusteltu esimerkiksi opetusmetodeilla ja kasvatusalan huomattavalla naisedustuksella (Korhonen ym., 2011, 344). Keskustelun jakautuminen kahden sukupuolen välille on jokseenkin vanhanai-kaista, ja tuottaa ja ylläpitää diskursseja sukupuolittuneista stereotypioista. Sukupuolen sijaan tulisi tarkastella nuoria yksilöinä ja tarkastella heidän hyvinvointiaan, jonka puolesta on argumentoitu myös mediassa (HS 19.8.2017).

Sukupuoli osana tasa-arvokeskustelua voidaan nähdä ideologisena propagandana, kun taas kilpailukykydiskurssi on vakiinnuttanut paikkansa hegemonisena osana koulutusjärjestelmää (Tervasmäki ym. 2017, 236). Keskustelu sukupuolten tasaamisesta korkeakouluissa olikin paikoin rivien välistä tulkittavia näkemyksiä, joiden takana ei suoraan uskallettu seistä. Toin aiemmin esille sen, että johtoportaassa on korkeakoulujen naisistumisesta huolimatta enemmän vanhempia miehiä, jotka ovat kasvaneet hyvin erilaisessa yhteiskunnassa kuin nykynuoret. Voisiko työ- ja elinkeinoelämän johtohahmojen agendana olla rahan ja työelämän intressien lisäksi myös miesten aseman ja suomalaisten kansallistarinoiden turvaaminen jatkossa, ja tätä toteutetaan pyrkimällä saamaan enemmän miehiä korkeakoulutuksen piiriin?

Mediaesitykset loivat diskursiivisen käytännön, jonka sisällä koulutus markkinoituu ja mukailee yhä vahvemmin globaaleja uusliberalistisia trendejä. Nuorille asetetut subjektipositiot pyrkivät muovaamaan nuorista yrittäjämäisen, vastuullisen ja rationaalisen toimijan, joka kokee olevansa oman elämänsä herra. Yhteiskunta siirtää vastuuta yksilön harteille, samalla vähentäen omaa velvollisuuttaan huolehtia yksilöistä, jotka eivät pärjää. Subjektille elämä näyttäytyi kilpailuna, jossa hänen tulee pärjätäkseen kehittää itse-

ään ja maksimoida oma osaamisensa. Vaikka uusliberalistisessa diskurssissa korostetaan yksilön ominaisuuksia ja itsevastuullisuutta, on myös ominaisuuksia, joihin yksilönä ei voi vaikuttaa. Sukupuoli ohjasi yhä vahvasti yksilöön kohdistettuja odotuksia, ja käytännön sisällä onkin alettu keskustelemaan korkeakoulujen naisistumisesta ongelmana, jota tulisi hillitä.

Yhteiskunnan kehitykseen liittyvissä diskursseissa on viime vuosina siirrytty yhä enemmän riskiyhteiskunnasta puhumiseen, joka näkyy myös tutkimassani ilmiössä. Ympäriällä oleva maailma perustuu talouden etujen ajamiseen, mutta samalla julkisuudessa puhutaan riskeistä ja vääristä valinnoista, jotka saattavat johtaa ei-toivottuun lopputulokseen. Riskiyhteiskunnassa subjektit toimivat riskialttiissa yhteiskunnassa, jossa hallinto yrittää suojella heitä kaikilta mahdollisilta riskeiltä ohjaten heidän toimintaansa perustuen luotuihin riskeihin. Riskeiltä suojele on laajentunut ympäristöpolitiikasta myös muille elämän osa-alueille, kuten turvallisuuteen ja terveyteen. Yhteistä niille on kuitenkin se, että riskeillä on merkittäviä seurauksia, ja ne pohjautuvat tuotettuihin epävarmuuksiin. Riskiyhteiskunnassa yksilö on keskiössä, ja pelkojen ja epävarmuuksien avulla häntä voidaan ohjailla, sillä vastuu selviytymisestä on yksilöllä itsellään. Ohjailu on epäsuoraa ja suosittutulevaa sekä tiettyyn toimintaan kannustavaa. Riskiyhteiskunta toimii neuropolitiikalla, jossa neuroottisia subjekteja ohjaillaan neuroosien avulla. Neuroottisen subjektin tulee poistaa riskejä sisältävät kulttuuriset tai sosiaaliset sijoitukset punniten niiden aiheuttamia riskejä ja epävarmuuksia rationaalisen päätöksenteon sijaan. (Isin, 2004.)

Loveday (2018, 161) määrittelee neuroliberalismin olevan hallitsemistapa, jossa subjekti nähdään Isinin teoriaa mukaillen ahdistuneena, stressaantuneena ja epävarmana. Neuroliberalistisessa hallitsemisessa ahdistus on samaa aikaa tuotettu ja tuottava tekijä: sen avulla saadaan subjektit toimimaan halutulla tavalla, mutta ahdistus on myös rakennettua, eikä sitä välttämättä olisi ilman sen tietoista tuottamista. Itse näen neuroliberalismin keskittyvän subjektiin, pyrkien luomaan tälle illuusion vapaudesta ja tarjoamalla rajoitetun määrän 'vapaita valintoja', samalla kuitenkin tietoisesti ohjaten subjektia toimimaan toivotulla, negatiivisia tunteita helpottavalla tavalla. Neuroliberalismitutkimusta korkeakoulukontekstissa ei ole tutkittu, mutta viitteitä on. Korkeakoulureformin mediaesityksissä on jo havaittavissa neuroliberalistisia piirteitä, jossa yksilön vapaudet ja oikeudet korostuvat, mutta vain tiettyjen koulutuspolkujen katsotaan tuovan menestystä ja parantavan yksilön työllistettävyyttä, luoden siten markkinapohjaisen yhteiskunnan arvostamaa rahallista turvaa ja sitä kautta riskittömyyden tunnetta. Tulevaisuudessa koulutus saattaa yhä enemmän pohjautua riskeihin ja ahdistuksella ohjaamiseen, mikäli median

luomaan ideaalisubjektiin asetutaan ja koulutukseen siirtyminen aikaistuu. Saavuttamaton korkeakoulupaikka ja lisääntyneet välivuodet saattavat tulevaisuudessa näyttäytyä entistä stressaavampina, ahdistavampina ja ei-toivotuimpina, jonka avulla voidaan ohjailla subjekteja hallituksen tavoitteiden mukaisesti nuorten kiristyvään kilpailuun korkeakoulupaikoista ja varhaiseen opintojen aloittamiseen.

Neuroliberalismin korostuessa voidaan päätellä myös yksilön selviytymistaitojen korostuvan, joka vie koulutuspolitiikkaa yhä vahvemmin kohti yksilökeskeisyyttä, vieden huomiota pois rakenteellisista ongelmista. Markkinatalouden hiipiminen koulutuksen kentälle, uusliberalistinen itsevastuullisuuteen ohjaava hallinta ja tuloksellisuuteen pohjaava arviointijärjestelmä vie pohjaa suomalaisen koulutuksen universaalisuudelta. Millaisena suomalainen koulutusjärjestelmä näyttäytyy seuraaville sukupolville, mikäli sama kehityssuunta jatkuu?

8 Tutkimusprosessin ja tulevaisuuden tarkastelua

Tässä luvussa tarkastelen tutkimukseni luotettavuutta ja jatkotutkimusaiheita. Käänän katseeni alkuun ja sanoitan auki tutkimuksen aikana tekemiäni valintoja ja yleisemmin tutkimusprosessia ja sen herättämiä ajatuksia ja tunteita. Luvun lopussa esittelen mielekkäitä jatkotutkimusaiheita ja auki jääneitä kysymyksiä, joihin olisin toivonut löytäväni vastauksia tutkimusprosessin aikana.

8.1 Minä tutkijana

Tutkimuksessani olen pyrkinyt tuomaan esille korkeakoulureformin mediaesitysten kiinnittymistä laajempiin koulutuspoliittisiin liikkeisiin, työllistettävyyteen ja uusliberalisointiin, ja tarkastelemaan mediaesitysten luoman käytännön tarjoamia subjektipositiota ja toiminnan muotoutumista. Diskurssianalyysin tarkoituksena ei ole tarjota objektiivista totuutta, vaan tarkastella prosesseja, joiden avulla sanottu saadaan näyttämään luonnolliselta ja välttämättömältä. Analyysin avulla olen tuonut näkyväksi hegemonisina näyttäytyviä käytäntöjä ja pyrkinyt horjuttamaan käsitystä niiden ontologisuudesta.

Tutkimusprosessin aikana olen joutunut tekemään jatkuvasti valintoja, jotka ovat vaikuttaneet tutkimukseni kulkuun. Diskursseja tutkiessa voidaan tiedettäkkin ajatella eräänlaisena diskursiivisena käytäntönä (Foucault, 2005), joka on hyvä pitää mielessä tutkimusprosessin aikana. Olen teoriaosiossa pyrkinyt luomaan kokonaiskuvaa käyttämistäni teorioista käyttäen lähteitä monipuolisesti, ja tuomaan esille oman näkemykseni käyttämästäni viitekehuksesta. Olen tutkimusprosessin aikana joutunut usein tarkastelemaan omaa positiotani ja vastuutani tutkijana. Tiedostan tarkastelleeni tutkimaani ilmiötä hyvin kriittisellä otteellani ja tämä varmasti näkyy analyysissäni. Tekemäni tutkimus on kuitenkin vain yksi tapa tarkastella korkeakoulureformia. Toisesta näkökulmasta tarkasteltuna korkeakoulureformi tai sen mediaesitykset voisivat saada hyvin erilaisen merkityksen. Olen pyrkinyt perustelemaan avoimesti tekemiäni valintoja ja näkökulman rajaamista helpottaakseni lukijaa ja tehdäkseni tutkimuksesta avointa ja perusteltua.

Median tutkiminen aiheutti alkuun turhautumista, sillä vaikka ensiksi koin aineistoni (ja suomalaisen median) olevan suhteellisen läpinäkyvä ja neutraali, ei se sitä oikeasti ollut. Mediassa uudistuksen toteutustapaa on esimerkiksi kutsuttu 'erikoiseksi', vaikka tavoitteita pidettiin hyvinä (HS 26.5.2019) ja Helsingin Sanomat haastoi opetusministerin haastattelussaan (14.7.2018) ja kuvaili reformisummaa 'ministerin ikeiksi ohjelmaksi',

jolloin vastuu uudistuksista sysättiin yksittäisen ihmisen harteille. Toimittajien näkökulmat ovat myös paikannettavissa teksteissä ilman niiden julkilausumista. Juuri näiden hiljaisten diskurssien sanoittamisen saavuttaminen ja perusteltu auki kirjoittaminen oli paikoin työlästä. Lisäksi haastateltavien yksipuolinen käyttö vaikeutti tutkittavan ilmiön kokonaisvaltaista ymmärtämistä, vaikka toki tietyn ryhmän ulkopuolelle rajaaminen on sekin diskursiivisen käytännön luomista ja vallankäyttöä. Median vahva kritiikki ja pyrkimys ottaa kantaa korkeakoulureformiin ja koulutuspolitiikkaan saivat minut epäilemään tutkimukseni luotettavuutta, mahdollista aineistovinoumaa ja ylipäättään tutkimuksen teon merkityksellisyyttä. Jouduin toistuvasti muistuttamaan itseäni, että tarkastelen korkeakoulureformin sijaan mediaa. Tällöin hiljaiset toimijat, räikeät kommentit ja avoin kritiikki saivat tutkimuksessani luonnollisemman paikan osana diskursiivisen käytännön rakentumista.

Koin paikoin vaikeaksi tarkastella korkeakoulureformin sijaan mediaesityksiä, ja huomasin oman tietoni ja kriittisen näkemykseni ohjailevan sitä, millaista informaatiota mediaesityksistä etsin. Ajoittain mediasta oli vaikea paikantaa korkeakoulureformin taustavaikeuttajia, ja minulla oli alkuun vaikeuksia löytää tukea näkemyksilleni korkeakoulun markkinoitumisesta ja uusliberalistisen hallinnan hivuttautumisesta korkeakoulun kentälle. Tämä ei välttämättä ollut mitenkään huono asia, sillä analyysiä tehdessä huomasin paikoin olevani liian kriittinen ja löytäväni valta-asetelmia, hallintaa ja markkinoitumista myös sieltä, missä sitä ei oikeasti ollut. Pyrin kuitenkin päästämään irti omaa ajattelua ohjaavista tekijöistä ja nostamaan esille myös vastakkaisia näkemyksiä, reformia puolestavia argumentteja ja toisaalta paradoksaalisuuksia, joita mediassa esitettiin korkeakoulureformista puhuttaessa.

Tutkimusprosessin aikana olen reflektoinut myös omaa toimintaani tutkijana ja opiskelijana. Vaikka suhtaudun koulutuksen markkinoitumiseen ja tutkintojen tehotuotantoon kriittisesti, koen jatkuvasti paineita valmistumisesta ja tavoiteaikataulussa pysymisestä. Ajatus tuntuu olevan iskostettu päähäni ilman, että tiedostan sen takana olevan mitään julkilausuttua painetta. Olen siis itse kaikesta kriittisyydestä huolimatta asettunut kuluttajakansalaisen ideaalisubjektin malliin vastustelematta. Koen kuitenkin olleeni aktiivinen toimija ja tehneeni valintoja, joita itse olen halunnut tehdä. Toisaalta tiedostan sen olevan uusliberalistisen hallinnan tavoite: saada subjekti ajattelemaan kaiken olevan itsestä kiinni ja toimimaan itsenäisesti ilman hallinnan tiedostamista. Tämä on aiheuttanut ristiriitaisia ajatuksia ja herätellyt pohtimaan minuun itseeni kohdistettua hallintaa ja omaa asemoitumistani minulle annettuun subjektipositioon.

8.2 Katse tulevaan

Käyttämäni mediaesitykset olivat hyvin laaja kokonaisuus, ja niistä olisi voinut löytää myös muita kiinnostavia tulokulmia. Esimerkiksi valmennuskursseista kirjoitettiin hyvin paljon, mutta jätin teeman käsittelyn kokonaan työni ulkopuolelle, sillä en katsonut sen palvelevan tutkimukseni tarkoitusta. Valmennuskurssien ja markkinoitumisen yhteyttä on myös tutkittu paljon Suomen kontekstissa (ks. Kosunen, 2018) ja halusin tuoda keskusteluun jotain uutta. Mediassa puhuttiin myös 'uudistuksen voittajista ja häviäjistä', jonka näen kiinnittävän vahvasti koulutuksellisen tasa-arvon teemaan. Aihetta olisikin voinut lähestyä myös tasa-arvon tutkimuksen näkökulmasta, kiinnittäen huomiota median eriarvoisuutta tuottaviin ja ylläpitäviin rakenteisiin.

Tutkimusprosessin aikana huomasin median luoman diskursiivisen käytännön olevan melko yksipuolinen ja kiinnostuvani myös muista näkökulmista, joihin en kuitenkaan ai-neistostani saanut tarttumapintaa. Jatkotutkimuksen aiheena voisi olla esimerkiksi tästä tutkimuksessa puuttuvien ammattikoululaisten näkemykset korkeakoulureformista ja heille osoitetuista subjektipositioista. Tutkimuksen avulla heidän äänensä voitaisiin saada kuuluviin ja samalla tehdä näkyväksi reformiin liittyvää epätasa-arvoisuutta. Toisaalta median keskittyessä vahvasti lukioihin ja ylioppilaiden siirtymävaiheeseen, ei julkisuudessa juurikaan käsitelty korkeakoulujen sisäisiä uudistuksia tai pohdittu sitä, miten Sipilän hallituksen korkeakoulureformi ja opetusministerin paimenkirje ovat vaikuttaneet korkeakouluopiskelijoihin ja heidän opiskelukokemuksiinsa.

Huomasin teoriaosiota kirjoittaessani, että työllistettävyyden hivuttautumisesta koulutuksen kentälle on tehty kriittistä tutkimusta Suomen kontekstissa (Brunila ym. 2017, Brunila ym. 2019, Ikonen & Nikunen, 2018), ja tutkimukset ovat osoittaneet, että miehiltä ja naisilta odotetaan erilaisia työelämätaitoja (Korvajärvi & Kinnunen, 1996). Olisi mielenkiintoista analysoida niitä konkreettisia keinoja, joilla tuotetaan erilaista työllistettävyyttä korkeakoulukontekstissa. Miten esimerkiksi luodaan käsitystä siitä, että sukupuolella on yhteys siihen, millaista työllistettävyyttä henkilöltä odotetaan, ja mikä rooli suomalaisella korkeakoulutuksella on työllistettävyyden sukupuolittumisessa?

Olen pyrkinyt tuomaan esille tutkittavani aiheeni monimuotoisuutta koko tutkimusprosessin ajan, ja pyrkinyt perustelemaan omaa näkökulmaani mahdollisimman avoimesti. Tut-

kimustani voidaan tarkastella keskustelunavauksena, joka tarjoaa jalansijaa koulutusre-
formin jatkotutkimuksille, mutta toisaalta myös laajemmin koulutuksen markkinoitumisen
tarkasteluun.

Lähteet

- Alasuutari, P. (2004). Suunnittelutaloudesta kilpailutalouteen: miten muutos oli ideologisesti mahdollinen? teoksessa R. Heiskala & E. Luhtakallio (toim.): *Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* (s. 43-64). Helsinki: Gaudeamus.
- Alhanen, K. (2007). Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault'n filosofiassa. Helsinki: Gaudeamus.
- Bachhi, C. & Bonham, J. (2014). Reclaiming discursive practices as an analytic focus: Political implications. *Foucault Studies*, No. 17, 173-192.
- Ball, S. (2012). *Global Education Inc.: New policy networks and the neo-liberal imaginary*. London: Routledge
- Ball, S. (2004). Suorituskeskeisyys ja yksityistäminen jälkihyvinvointivaltion koulutuspolitiikassa. *Kasvatus* 35(1), 6–20.
- Ball, S. J., & Youdell, D. (2008). *Hidden privatisation in public education*. Brussels: Education International.
- Boden & Nedeva (2010). Employing discourse: universities and graduate 'employability'. *Journal of Education Policy*, 25(1), 37-54.
- Brown, W. (2006). American Nightmare: Neoliberalism, Neoconservatism, and De-Democratization. *Political Theory* 34(6), 690-714.
- Brunila, K. (2009). *Parasta ennen. Tasa-arvotyön projektitapaistuminen*. Helsingin yliopisto: Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia.
- Brunila K. (2019). Kiihdyttävä yliopisto. Teoksessa T. Autio, L. Hakala & T. Kujala (toim.), *Siirtymiä ja ajan merkkejä koulutuksessa. Opetussuunnitelmatutkimuksen näkökulmia* (s. 349-376). Tampere: Tampere University Press.
- Brunila, K., Ikävalko, E., Kurki, T., Masoud, A., Mertanen, K., Mikkola, A., & Mäkelä, K. (2017). Transitions, Justice, and Equity in Education in Finland. Teoksessa G. W. Noblit (toim.), *Oxford Research Encyclopedias: Education*. Oxford: Oxford University Press.
- Brunila, K., Mertanen, K., Ikävalko, E., Kurki, T., Honkasilta, J., Lanas, M., Leiviskä, A., Masoud, A., Mäkelä, K., & Fernström, P. (2019). Nuoret ja tukijärjestelmät haavoittuvuuden eetoksessa. *Kasvatus*, 50(2). 107-119.
- Brunila, K. & Ryyänen, S. (2016). New rules of the game: youth training in Brazil and Finland as examples of the new global network governance, *Journal of Education and Work*, 30(4), 353-366.
- Davies, B. (2005) The (im)possibility of intellectual work in neoliberal regimes. *Studies in the Cultural Politics of Education*, 26(1), 1-14.
- Foucault, M. (2005/1972). *Tiedon arkeologia*. Tampere: Vastapaino.
- Gracia, L. (2009). Employability and higher education: contextualising female students' workplace experiences to enhance understanding of employability development. *Journal of Education and Work*, 22(4), 301-318.
- Grahn-Laasonen, S. (25.4.2018). Suomen tulevaisuus rakentuu jatkuvalle oppimiselle. *Valtioneuvoston kanslia, Talouspolitiikka -kirjoitussarja*. Luettu 10.10.2019. <https://vnk.fi/talousneuvosto/talouspolitiikka-sarja/-/blogs/suomen-tulevaisuus-rakentuu-jatkuvalle-oppimiselle>
- Green, A., Shuttleworth I. & Lavery, S. (2004). Young People, Job Search and Local Labour Markets: The Example of Belfast. *Urban studies* 42(2), 301-324.
- Hakala, K., Brunila, K., Teittinen, A. & Lahelma, E. (2013). *Työntekijäkansalaisuus tekeillä ja käsillä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Harvey, D. (2008). *Uusliberalismin lyhyt historia*. Tampere: Vastapaino.
- Heiskala, R. (2006). Kansainvälisen toimintaympäristön muutos ja Suomen yhteiskunnallinen murros. Teoksessa R. Heiskala & E. Luhtakallio (toim.), *Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* (s. 14-42). Helsinki: Gaudeamus.
- Helsingin Sanomat (4.6.2019). Toimiva avoimen väylä vähentää taktikoinnin tarvetta.

- Luettu 2.10.2019. <https://www.hs.fi/paivanlehti/04062019/art-2000006129659.html>
- Helsingin Sanomat (22.7.2018). Ensikertalaiskiintiöt turhauttavat monia opiskelupaikkaa hakevia nuoria. Luettu 2.10.2019. <https://www.hs.fi/paivanlehti/22072018/art-2000005765074.html>
- Helsingin Sanomat (24.7.2019). Korkeakoulujen valintauudistus on herättänyt hämmennystä viestinnän ja aikataulutuksen epäselvyyden takia. Luettu 2.10.2019. <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000006183548.html>
- Hive. *Hive*. Luettu 12.10.2019. <https://www.hive.fi/en/>
- Ikonen, H-M. & Nikunen, M. (2018). Young adults and the tuning of the entrepreneurial mindset in neoliberal capitalism. *Journal of Youth Studies*, 22(6), 24-838.
- Isin, E. (2004). The neurotic citizen. *Citizenship Studies* 8, 217–235.
- Jalava, M., Simola, H. & Varjo, J. (2012). Hallinnosta hallintaan. Teoksessa P. Kettunen & H. Simola (toim.), *Tiedon ja osaamisen Suomi: Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle* (s. 68–101). Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Jyväskylän yliopisto. *Toinen reitti yliopistoon*. Luettu 23.10.2019. <https://www.avoin.jyu.fi/fi/avoin-yliopisto/hankkeet/try>
- Kalalahti, M., Silvennoinen, H & Varjo, J. (2016). Globalisaatio, markkinaliberalismi ja koulutuspolitiikan muutos. Teoksessa H. Silvennoinen, M. Kalalahti & J. Varjo (toim.), *Koulutuksen tasa-arvon muuttuvat merkitykset. Kasvatustieteellisen vuosikirja 1* (s. 11–34). Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Kantola, A. (2006). Suomea trimmaamassa: suomalaisen kilpailuvaltion sanastot. Teoksessa R. Heiskala & E. Luhtakallio (toim.), *Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* (s. 156-178). Helsinki: Gaudeamus.
- Kelly, P. (2006). The Entrepreneurial Self and “Youth at risk”: Exploring the Horizons of Identity in the Twenty-first Century. *Journal of Youth Studies*, 9(1), 17–32.
- Kettunen, P., Jalava, M., Simola, H. & Varjo, J. (2012). Tasa-arvon ihanteesta erinomaisuuden eetokseen. Teoksessa P. Kettunen & H. Simola (toim.), *Tiedon ja osaamisen Suomi: Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*. (s. 25–63). Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Kinnunen, M. & Korvajärvi, P. (1996). *Työelämän sukupuolistavat käytännöt*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Komulainen, K., Keskitalo-Foley, S., Korhonen, M. & Lappalainen, S. (2010). *Yrittäjyyskasvatus hallintana*. Tampere: Vastapaino.
- Komulainen, K., Kärkkäinen, M., Korhonen, M., Rätty, H., Siivonen, P., Kasanen K. & Rautiainen, R. (2015). Kun mikään ei riitä – akateeminen kykyminuus puntarissa. Teoksessa K. Brunila, J. Onnismäa & H. Pasanen (toim.), *Koko elämä töihin. Koulutus tietokykykapitalismissa* (s. 145-172). Tampere: Vastapaino.
- Korhonen, M., Komulainen, K. & Rätty, H. (2011). Bringing up global or local citizens? Pupils’ narratives of spatial selves in Finnish entrepreneurship education. *Young*, 19(1), 45–67.
- Korhonen, M., Komulainen, K., Rätty, H., Mattanen, J. & Hirva, L. (2016). Do ‘good students’ make better entrepreneurs than ‘bad learners’? Ninth-grade pupils’ perceptions of entrepreneurial abilities within the school’s discursive practices. *European Educational Research Journal*, 15(2), 175–192.
- Kosunen, S. (2018). Access to higher education in Finland: emerging processes of hidden privatization. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 4(2), 67-77.
- Lakimiesliitto. *Oikeusguru*. Luettu 15.11.2019. <https://www.lakimiesliitto.fi/liitto/oikeusguru/>
- Lempiäinen, K. (2014). Akateeminen työ, toimijuus ja sukupuoli. Teoksessa K.

- Lempiäinen & T. Silvasti (toim.), *Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa*. (s. 159-183). Tampere: Vastapaino.
- Lindberg, M. (2013). Koulutuksen uusliberalisoitumisen vääjämättömyys? *Tieteessä Tahtuu*, 31(2), 8-14.
- Loveday, V. (2018). The neurotic academic: anxiety, casualisation, and governance in the neoliberalising university. *Journal of Cultural Economy*, 11:2, 154-166.
- Luostarinen, H. & Uskali, T. (2006). Suomalainen journalismi ja yhteiskunnan muutos. Teoksessa R. Heiskala & E. Luhtakallio (toim.), *Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* (s. 179-201). Helsinki: Gaudeamus.
- McQuaid, R., Green, A., & Danson, M. (2005). Introducing Employability. *Urban Studies* 42(2), 191-196.
- McQuaid, R. & Lindsay, C. (2005). The concept of Employability. *Urban Studies* 42(2), 197-219.
- Moreau, M-P. & Leathwood, C. (2006). Graduates' employment and the discourse of employability: a critical analysis. *Journal of Education and Work*, 19(4), 305-324.
- OECD. (2003). Definition and Selection of Competencies: Theoretical and Conceptual Foundations (DeSeCo). Luettu 3.12.2019. http://www.netuni.nl/courses/hre/uploads/File/deseeco_finalreport_summary.pdf
- OECD. (2018). *Skills for 2030*. Luettu 5.6.2020. http://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/skills/in_brief_Skills.pdf
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2016). *Yliopistolakiuudistuksen vaikutusten arviointi*. Luettu 12.1.2020. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75416/okm30.pdf>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2016). *Valmiina valintoihin*. Luettu 10.11.2019. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79291/okm37.pdf>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2017). *Valmiina valintoihin II. Ammatillisesta koulutuksesta korkeakouluun*. Luettu 24.3.2020. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80299/okm25.pdf>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö & Opetushallitus. *Korkeakoulutuksen aloittaneet*. Luettu 8.4.2020. https://vipunen.fi/fi-fi/layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Korkeakoulutuksen%20aloittaneet_B1.xlsb
- Opintopolku. *Sosiaalitieteiden kandidiohjelma, valtiotieteiden kandidaatti ja masiteri (3 v + 2 v)*. Luettu 13.11.2019. <https://opintopolku.fi/app/#!/korkeakoulu/1.2.246.562.17.34861043379>
- Patomäki, H. (2007). *Uusliberalismi Suomessa*. Helsinki: WSOY.
- Peck, J. & Theodore, N. (2000). Beyond 'employability'. *Cambridge Journal of Economics*, 24(6), 729-749.
- Roodhouse, S. (2003). Employability and workforce development - a policy and practise dilemma for higher education. *International Journal of Training Research*, 1(2), 11-41.
- Rose, N. (1990). *Governing the Enterprising Self*.
- Sewell, P. & Dacre Pool, L. (2010). Moving from conceptual ambiguity to operational clarity: Employability, enterprise and entrepreneurship in higher education. *Education + Training*, 52(1), 89-94.
- Tervasmäki, T., Okkolin, M-A. & Kauppinen, I. (2017). Koulutuspolitiikan sietämätön kaipa ja kiihtyvä eriarvoistumiskehitys. *Kasvatus* 48(3), 232-239.
- Tervasmäki, T. & Tomperi, T. (2018). Koulutuspolitiikan arvovalinnat ja suunta satavuotiaassa Suomessa. *niin & näin* 2/2018, 164-200.
- Turtiainen R, Östman S. (2013.) Verkkotutkimuksen eettiset haasteet: Armi ja anoreksia.

- Teoksessa S-M. Laaksonen, J. Matikainen, M. Tikka (toim.), *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät* (s. 49-67). Tampere: Vastapaino.
- Türken, S., Nafstad, H.E., Blakar, R.M. & Roen, K. (2016). Making Sense of Neoliberal Subjectivity: A Discourse Analysis of Media Language on Self- development. *Globalizations*, 13(1), 32-46.
- Varjo, J., Kalalahti, M. & Silvennoinen, H. (2016). Koulutuspolitiikkaa ja tasa-arvokehityksen suunta: yhteenvedoa ja johtopäätöksiä. Teoksessa H. Silvennoinen, M. Kalalahti & J. Varjo (toim.), *Koulutuksen tasa-arvon muuttuvat merkitykset. Kasvatussosiologian vuosikirja 1* (s. 351-366). Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Väliverronen, E. (2009). Journalismi kriisissä? Teoksessa E. Väliverronen (toim.), *Journalismi murroksessa* (s. 13-31). Helsinki: Gaudeamus.
- Väliverronen, J. & Kunelius, R. (2009). Poliitiikan journalismi medioitumisen aikakaudella. Teoksessa Väliverronen, E. (toim.) *Journalismi murroksessa* (s. 225-247). Helsinki: Gaudeamus
- Ylioppilastutkintolautakunta (2020). *Arvosanjakaumat 2017-2019*. Luettu 8.4.2020. <https://www.ylioppilastutkinto.fi/ext/stat/FS2019A2017T4002.pdf>

LIITE 1

Julkaisija ja julkaisupäivä-määrä

Helsingin Sanomat 2.6.2016

Helsingin Sanomat 16.8.2017

Helsingin Sanomat 19.8.2017

Helsingin Sanomat 27.8.2016

Helsingin Sanomat 13.9.2017

Helsingin Sanomat 18.9.2017

Helsingin Sanomat 19.9.2017

Helsingin Sanomat 23.9.2017

Helsingin Sanomat 25.9.2017

Helsingin Sanomat 27.9.2017

Helsingin Sanomat 9.10.2017

Helsingin Sanomat 12.10.2017

Helsingin Sanomat 18.10.2017

Helsingin Sanomat 20.10.2017a

Helsingin Sanomat 20.10.2017b

Helsingin Sanomat 3.11.2017

Otsikko

Yliopistojen pääsykokeita saatetaan karsia – HS kysyi, miten muutos vaikuttaisi hakijoihin

Ministeriö vaatii korkeakouluja luopumaan työläistä pääsykokeista jo ensi keväänä – näin muutos vaikuttaa korkeakouluun pyrkiviin lukiolaisiin ja välivuotta viettäviin

Professori: Pääsykoeuudistus voi kasvattaa korkeakoulujen naisvaltaisuutta, mutta se ei ole uudistuksen ongelmista suurin – ”Nuoret voivat huonosti ja kokevat paineita jo nuoresta pitäen”

Vuosi sitten ministeri Grahn-Laasonen patisti yliopistoja keskittymään vahvuuksiinsa – näin ne ovat reagoineet paimenkirjeeseen

Kokoomuksen kansanedustajia lähti vastustamaan omaa ministeriä korkeakoulujen pääsykoeuudistuksessa – ”On saatu palautetta, että uhkaa tulla paljon väliinputoajia

Pääsykoeuudistus sivuuttaa nuorten edun – on väärin kasata vastuu tulevaisuudesta teinien harteille

Unohtuiko hallitukselta yliopistojen autonomia?

Avoimet korkeakouluopinnot pitää tehdä maksutomiksi

Opiskelijavalintauudistusta pelätään turhaan – nykyinen seulontajärjestelmä pääsykokeineen on tehoton ja rasittava

Valtaavatko Helsingin eliittilukioiden nuoret yliopistot? HS kysyi, keitä olisivat pääsykoeuudistuksen voittajat ja häviäjät

Lääketieteelliseen pääsystä maksetaan jopa 7 000 euroa – ja nyt valmennuskurssifirmoja kiinnostavat jopa peruskoululaiset

Opiskelijauudistus kulkee oikeaan suuntaan

Valintakoeuudistus lisää uupumusta ja eriarvoisuutta lukiossa

”Amislaiset” rikastuttaisivat yliopistoja

Olimme lukiossa keskiverto-opiskelijoita – meistä tuli tutkijatohtoreita valintakokeen ansiosta

Avoimesta yliopistosta halutaan tehdä valtaväylä tutkinto-opiskelijaksi – ”Suosiiko todistusvalinta liikaa tyttöjä ja jääkö ulkopuolelle niitä, jotka ovat erinomaisia tietyllä alalla?”

Helsingin Sanomat 14.11.2017	Oppiaineiden "ranking-työkalu" voi rapauttaa lukion yleissivistävyyden, kirjoitti tutkija Facebookissa – Päivitystä jaettiin yli tuhat kertaa: "Lukioissa on tästä laajalle levinnyttä hämmästyttävää"
Helsingin Sanomat 23.11.2017	Todistusvalinta tulee kuin susi – ministeriö lisää nuorten stressiä viestimällä epäselvästi pääsykoeuudistuksesta
Helsingin Sanomat 8.1.2018	Suomesta korkeakoulutuksen lähettäviä maailmalle – tavoitteena on vauhdittaa koulujen kansainvälistymistä ja houkutella parhaita osaajia Suomeen
Helsingin Sanomat 16.1.2018	Stressiä, uupumusta ja kyynisyyttä kokee jopa puolet lukiolaisista – Professori: Jaksaminen on otettava vakavasti uudistusten keskellä
Helsingin Sanomat 25.1.2018	Opettajien järjestö: Ylioppilaskokeiden rajaton uusiminen järjetöntä
Helsingin Sanomat 26.1.2018	OAJ:llä erikoinen näkemys
Helsingin Sanomat 26.3.2018	Tutkimus: Valmennuskurssin hinta ei ratkaise pääsyä korkeakouluun – sen sijaan vanhempien korkea koulutus ennustaa toivotun opiskelupaikan saamista
Helsingin Sanomat 17.4.2018	Nuorten miesten koulutus- ja tulotaso jää naisia heikommaksi – Helsingin yliopistosta valmistuvista enää joka kolmas on mies
Helsingin Sanomat 14.5.2018	Pääsykokeet muuttuivat, mutta uudistus on jäänyt tavoitteistaan – "Kuukaudessa kirjat on opittava käytännössä ulkoa", uskoo 19-vuotias Ella Koskenkari
Helsingin Sanomat 6.6.2018	Yliopistojen todistusvalinnan kriteerit on päätetty – esimerkiksi kasvatustieteistä haaveilevan kannattaa keskittyä äidinkieleen, matematiikkaan ja fyysiikkaan
Helsingin Sanomat 14.7.2018	"Kuulostaa opposition retoriikalta", torjuu opetusministeri Sanni Grahn-Laasonen kritiikin, jonka mukaan koulutus uudistukset olisi tehty vain elinkeinoelämän ehdoilla
Helsingin Sanomat 22.7.2018	Ensikertalaisikiintiöt turhauttavat monia opiskelupaikkaa hakevia nuoria
Helsingin Sanomat 14.10.2018	Korkeakoulujen 2,5 miljardin euron rahapotista kiivas vääntö – HS:n näkemän luonnoksen perusteella tutkintotehtäilyyn kannustetaan yhä enemmän
Helsingin Sanomat 24.10.2018	Esitys korkeakoulujen tulevasta rahoituksesta herättää arvostelua – Tulosten tiukka tuijottelu ärsyttää yliopistoväkeä
Helsingin Sanomat 29.10.2018	Valtio ohjaa korkeakouluja tiukasti rahahanojen avulla
Helsingin Sanomat 23.11.2018	Lukiolaisten stressikäyrä on nyt tutkittu, ja se näyttää yhteiskunnan paineet: käänne tapahtuu jo sunnuntai-iltaisina

Helsingin Sanomat 27.12.2018	"Pakko se on uskoa" – yliopistoväen edustajat peräävät taas päättäjiltä tieteelle arvostusta ja rahaa
Helsingin Sanomat 4.3.2019	Pääsykoeuudistus muuttaa ylioppilaskirjoitusten luonnetta: "Jatkossa jokainen approbatur kertoo enemmän opiskelijan osaamisesta kuin kirjoittamatta jättäminen"
Helsingin Sanomat 29.4.2019	HS selvitti: Osa lukiolaisista on niin stressaantuneita, että heitä ahdistaa ja itkettää joka päivä
Helsingin Sanomat 26.5.2019 Helsingin Sanomat 1.6.2019	Liian pitkä matematiikka Näin pitkästä matematiikasta tuli lukioiden ykkösaaine: Matematiikalla on enemmän merkitystä yliopistojen englannin kielen pääsykokeissa kuin englannilla
Helsingin Sanomat 15.6.2019	Todistusvalinta aiheutti reuttamisaallon Vaasan yliopistossa, nyt Helsingin yliopisto varautuu samaan
Helsingin Sanomat 24.7.2019	Korkeakoulujen valintauudistus on herättänyt hämmennystä viestinnän ja aikataulutuksen epäselvyyden takia
YLE 28.5.2015	Sanni Grahn-Laasonen: "Vaikeina aikoina sivistystä ja kulttuuria pitää vahvistaa"
YLE 3.5.2017	Ammattikoulun todistuksella suoraan korkeakouluun – Opiskelijayhdistykset liputtavat myös valintakokeiden puolesta
YLE 21.8.2017	Pääsykokeiden vähentäminen vie pohjaa valmennuskursseilta – Kansanopistot valmiita preppaamaan yo-kirjoitusten uusijoita
YLE 3.9.2017	Olet päättänyt pääsykokeisiin vuosia, mutta viiden ällän kirjoittaja voi kiilata pian ohi – 60 000 jummittaa korkeakoulujen jonoissa
YLE 12.9.2017	Ylioppilastodistuksen vaikutus jatko-opintoihin näkyy jo kirjoituksissa: "Niihin panostetaan enemmän"
YLE 14.11.2017a	Matematiikalle esitetään ylivaltaa yliopistojen valinnoissa
YLE 14.11.2017b	Lukiolaisten liitto: Yksi oppiaine ei saisi olla ylitse muiden korkeakoulupisteytyksessä
YLE 20.3.2018	Valmennuskursseja yhä nuoremmille opiskelijoille – "Kilpailu siirtyy jo peruskouluun asti"
YLE 3.4.2019a	Väli vuotta viettävien määrä vain kasvaa: Ylioppilaiden siirtyminen korkeakouluun hidastui
YLE 3.4.2019b	Lukiolaiset korottavat hiki hatussa arvosanojaan, yläkoululaiset jopa maksavat päästäkseen haluaansa lukioon – Tähänkö pääsykoeuudistus on johtamassa?

YLE 12.6.2019	Syökö pitkän matikan suosio yleissivistystä? Yle kysyi rehtoreilta – "Opiskelijoiden jaksaminen on heikentynyt ja taito- sekä taideaineiden opiskelu on vähentynyt"
YLE 4.7.2019	Paineet ajavat uupuneita ylioppilaita ajattelemattomiin tekoihin: "Yksi ei edes tiennyt, mitä oli hakenut opiskelemaan"
YLE 5.7.2019	Lukio kaukana takana, haave opiskelupaikasta edessä – valintauudistuksen väliinputoajia vanhojen arvosanojen korottaminen ei houkuta
YLE 15.7.2019	Unohtuiko alanvaihtajien asema opiskelijavalintojen uudistuksissa? Maisterihaun suosio kasvaa, siirtohaun kautta liikkuu yhä harva